Napoleon pražského učení. Josef Ladislav Jandera (1776-1857)

Katalogy studentů

In: Jindřich Bečvář (author); Martina Bečvářová (author); Jan Pišna (other): Napoleon pražského učení. Josef Ladislav Jandera (1776-1857). (Czech). Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2026. pp. 117–154.

Persistent URL: http://dml.cz/dmlcz/405521

Terms of use:

© Jindřich Bečvář

© Martina Bečvářová

© Jan Pišna

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* http://dml.cz

Katalogy studentů a další materiály

Josef Ladislav Jandera, jak bylo v jeho době běžným zvykem, vedl podrobné zápisy o studiu a zkouškách všech svých studentů. Zapisoval je do tzv. *katalogů posluchačů prvního ročníku filozofie* (neboli *logiky*). Pro každý akademický rok, později pro každý semestr míval jeden sešit, který měl měkkou barevnou obálku a někdy býval opatřen štítkem s nápisem. Jeho rozsah se měnil od 120 stran po několik desítek či jen několik málo stran.

Jednalo se soukromou pomůcku přísného a velmi pečlivého profesora a examinátora. Podle vzpomínek jeho žáků nosíval Jandera příslušný semestrální katalog do přednášek v kapse svého dlouhého šedo-modro-bílého kabátu, obřadně jej na počátku přednášky pokládal na katedru a podle něj vyvolával studenty k tabuli, aby předvedli, jak pochopili vyloženou látku. I po letech byl katalog „noční můrou“ některých slabých studentů.

Než se pustíme do popisu obsahu katalogů, uveďme pěkný citát Karla Čupra, kterým roku 1942 zakončil svůj novinový článek o Josefu Ladislavu Janderovi a jeho studentovi Karlu Hynku Máchovi (viz [Čp]):

… A když se probíráš těmito úředními doklady, sto let netknutými, kolik defiluje před zrakem tvým lidských osudů, kolik mladistvých splněných i zmařených nadějí! Je ti, jako kdybys v podvečer kráčel po hřbitově svého rodiště na rtech s modlitbou Svatopluka Čecha:

Ó, jiskru svého mladistvého vznětu,
vy mrtví, dejte nám!

Psaní podrobných katalogů rozhodně nebylo Janderovou specialitou. Jak je uvedeno v článku [Kř1], katalogy měli profesoři, kteří Janderu učili, i ti, kteří později vyučovali současně s ním. Víme, že Jandera základní části katalogů už jako tzv. *fámulus* neboli pomocník sestavoval a sepisoval pro profesora Stanislava Vydru a snad i pro jiné profesory, kteří oceňovali jeho pečlivost a přesnost.

V Janderově pozůstalosti uložené v knihovně kláštera na pražském Strahově jsou uloženy katalogy posluchačů, které dokumentují jeho pedagogickou práci od roku 1802/1803 do roku 1854/1855. Z jeho více než pěti desetiletí pedagogického působení chybí jen několik málo katalogů (1805/1806, 1818/1819, 1819/1820, 1831/1832 ZS, 1832/1833 ZS, LS i celý rok, 1838/1839 celý rok, 1840/1841 celý rok, 1855/1856 a 1856/1857). Katalogy pro zimní a letní semestr roku 1845/1846 jsou uloženy ve fondu [II] a katalogy pro zimní a letní semestr roku 1836/1837 ve fondu [III].

Jedná se o cenný materiál, který se váže k první polovině 19. století. Dokumentuje výuku, organizaci zkoušek, celkovou práci, práva a povinnosti univerzitního profesora matematiky. Do současné doby nebyla této archivní památce věnována téměř žádná pozornost.

1. Studium privatistů na přelomu 18. a 19. století a v prvním desetiletí 19. století

Nejstarším dochovaným Janderovým katalogem je speciální katalog privatistů, který obsahuje záznamy od školního roku 1799/1800 do školního roku 1812/1813. Jedná se o katalog nesoucí název

- *Privatstudirende Schüler der Philosophie, welche sich den Prüfungen aus der Mathematik unterzogen haben. Anfangend vom Jahre 1800 inclusive bis zum Jahre 1813 inclusive.*

Školní rok	**Katalog**	**Sign.**
1799/1800 až 1812/1813	Privatisté	DK I 25

Katalog zahrnuje zápisy o studiu privatistů, kteří byli zkoušeni z povinné matematiky v letech 1799/1800 až 1801/1802 profesorem Stanislavem Vydrou, v letech 1802/1803 až 1812/1813 již Josefem Ladislavem Janderou. Každý zápis uvádí jméno privatisty, jeho rodiště, známky ze dvou semestrálních zkoušek z matematiky, zcela výjimečně i případnou poznámku o jeho znalostech či chování. Zápisy byly zaneseny do rubrik předtištěného formuláře. Základní údaje o studentech obvykle nezapisoval pedagog, ale nějaký pověřený student. Klasifikaci zapisoval již výhradně pedagog. Výjimkou jsou roky 1810/1811 až 1812/1813, kdy vše zapsal sám Jandera.

Katalogy zachycující studium privatistů jsou nejméně podrobné, neboť tito studenti přicházeli jen na příslušnou zkoušku a v průběhu semestru na výuku nedocházeli. Jandera však při zkoušení nečinil rozdíl mezi privatistou a řádným posluchačem. Byl přísný, náročný a spravedlivý. Nehleděl na sociální postavení zkoušeného studenta, hodnotil pouze znalosti a dovednosti. Do katalogu sice poznamenal např. šlechtické tituly zkoušeného, ale známky nevypovídají o tom, že by jim nadržoval nebo je naopak trestal. U těchto studentů najdeme kladné i záporné hodnocení včetně případného slovního komentáře jejich znalostí.[1]

[1] Jandera privatisty patrně neměl příliš v oblibě, protože je nemohl učit a vychovávat osobně. Podřídil se existujícím pravidlům a zkoušel je mimo řádné termíny. Viz např. dopis Jeronýma Josefa Zeidlera z 16. března 1841, kterým Janderovi oznamoval, že privatista hrabě Lamberg se přihlásil již dnes ke zkoušce z matematiky, a tudíž se má Jandera hned po přednášce dostavit na desátou hodinu do konferenčního sálu, aby mohla být zahájena zkouška. Dopis je uložen ve fondu [I]. Patrně se jednalo o Franze Grafa von Lamberg (nar. asi r. 1820), snad z některé z vedlejších větví rodu hrabat von Lamberg, který byl význačným rakouským

2. Studium řádných studentů – období 1802/1803 až 1807/1808

Studium matematiky řádných filozofů dokládají katalogy od roku 1802/1803. V letech 1802/1803 a 1803/1804 jsou v jednom sešitě zapsány údaje pro dva předměty – *čistou matematiku* a *aplikovanou matematiku*. Jeden sešit je veden vždy pro celý školní rok. Nejprve jsou uvedeny zápisy vztahující se k prvnímu ročníku a poté ke druhému ročníku:

- *Catalogus Auditorium Matheseos purae*,
- *Catalogus Auditorium Matheseos applicatae*.

V katalogu je nejprve uveden abecední seznam řádně zapsaných studentů, následují studenti, kteří se zapsali po termínu, v závěru jsou privatisté. Katalogy z tohoto období spadají ještě do doby Vydrovy výuky. Jména studentů zapsal patrně Jandera, klasifikaci psal z části ještě Vydra, posléze ji diktoval Janderovi jako svému pomocníkovi.

U každého studenta je uvedeno jméno, místo narození a informace o školném, resp. o osvobození od školného, případně pobírání stipendia. Následují dva sloupce na poznámky o studiu, chování či absenci, a pak dva sloupce na hodnocení výkonu u zkoušky v zimním a letním semestru; někdy jsou doplněny slovním hodnocením výrazně kladného či špatného výkonu studenta.

V katalogu *čisté matematiky* 1802/1803 můžeme najít malou latinsky psanou stížnost, že se studenti – logici dne 29. prosince 1802 pokusili prosadit svůj názor na výuku v posledním dnu roku 1802. Nechtěli se totiž učit, žádali veselou zábavu a všeobecnou legraci, a proto tropili hluk. Poznamenejme, že poslední den roku byl běžným pracovním dnem. Na předsádce tohoto katalogu je Janderova poznámka o Vydrově pedagogickém působení a jeho narůstajících problémech se zrakem. Jandera zaznamenal, že Vydra trpěl již několik let stupňujícími se problémy se zrakem. Jeho matematické přednášky začal suplovat 24. ledna 1803. Vydra však i nadále zkoušel všechny student ve svém bytě v Celetné ulici takřka až do smrti 3. prosince 1804. Jandera byl zkouškám přítomen a výsledné hodnocení studentů zapisoval do katalogu. Poznamenejme, že některé zkoušky se konaly až ve školním roce 1803/1804, neboť někteří studenti neuspěli, resp. si zkoušky odsunuli na další rok. Podobně tomu bylo v následujícím školním roce 1803/1804, kdy se mnohé zkoušky přesunuly do dvou následujících let.

šlechtickým rodem s hlavními sídly v Dolních Rakousích, Štýrsku a Korutanech. Členové rodu byli diplomaté, důstojníci, církevní hodnostáři, mecenáši umění apod. Franz Graf von Lamberg pocházel z rodiny, která měla rozsáhlé majetky a vazby v Uhrách a v Praze. Věnoval se studiu filozofie a práva; po studiích se vrátil do Uher. Poznamenejme, že hrabě Lamberg nebyl dobrým matematikem. Jandera jeho znalosti v katalogu v zimním semestru 1840/1841 hodnotil známkou **1** a v letním semestru 1840/1841 mu známku patrně neudělil, ale do katalogu si zapsal, že nezodpověděl žádnou ze čtyř otázek.

Již v těchto katalozích najdeme latinsky či řecky psané stručné charakteristiky výkonů některých studentů, jejichž zkouška byla výtečná, resp. naprosto nedostatečná. Není jich však příliš mnoho. Například v katalogu z roku 1802/1803 můžeme číst tato slova:

- ⋆ *Egregius Bohemus* (latinsky: Vynikající Čech),
- ⋆ *Ouden* (řecky: Nic, vůbec nic),
- ⋆ *Ouk estin axios* (řecky: Není hoden, nestojí za nic).

V následující tabulce je uveden přehled základních údajů o katalozích z let 1802/1803 a 1803/1804, připojena jsou jména některých studentů:

Školní rok	**Katalog**	**Počet**	**Student**	**Sign.**
1802/1803	Čistá mat.	320		DU IV 1
1802/1803	Aplikovaná mat.	299	Zauper	DU IV 1
1803/1804	Čistá mat.	338	Sedláček	DU IV 2
1803/1804	Aplikovaná mat.	276		DU IV 2

Od školního roku 1804/1805 již na vzhled a strukturu zápisů měl vliv pouze Jandera. V roce 1804/1805 vyučoval jak *čistou matematiku*, tak *aplikovanou matematiku* a vedl pro každý předmět samostatný katalog. Nadepsal je takto:

- *Matheseos Purae Auditores*,
- *Nomina Auditorum Matheseos Purae*,
- *Nomina Auditorum Matheseos Applicatae*,
- *Catalogus Auditorum Matheseos Purae et Applicatae.*

Od školního roku 1805/1806, když vešla v platnost reforma výuky na Filozofické fakultě, vyučoval Jandera již jen *matematiku* (propojení čisté a aplikované), a to pouze v prvním ročníku. Katalog z tohoto školního roku se však nedochoval, takže nemůžeme přesně říci, jak přechodový rok vypadal. V letech 1806/1807 až 1808/1809 psal jeden katalog pro celý školní rok a více méně pokračoval ve svém zavedeném a osvědčeném systému.

Na titulní stránku katalogu Jandera obvykle uváděl vročení příslušného školního roku. V jednom sešitě byl v té době zachycen celý školní rok. V některých letech připsal na desky katalogu počet studentů v předmětu, na vnitřní straně desek si poznamenával účast na přísných zkouškách či poznámky o neobvyklých událostech školního roku, o změnách v organizaci výuky, informace o zahájení a ukončení semestru, o imatrikulaci, o výuce a připojoval jména ostatních vyučujících v ročníku, kde přednášel.

Ve školním roce 1804/1805 byl každému studentovi v zápisu věnován pruh šířky asi 8 až 10 centimetrů na dvoustránce (první strana pro zimní semestr,

druhá strana pro letní semestr). Janderův zápis byl podobný předchozím Vydrovým zápisům. Obsahoval jméno studenta, místo narození, poznámku o placení školních poplatků. V dalších kolonkách byly údaje o absenci, poznámky o chování a hodnocení výkonů studenta v každém semestru.

Od školního roku 1806/1807 věnoval Jandera každému studentovi v katalogu pruh široký asi 5 až 8 centimetrů na jedné stránce. V tomto školním roce uvedl jméno studenta, místo jeho narození, případně poznámku o placení školních poplatků. V dalších čtyřech kolonkách zapsal známky ze všech povinných předmětů vyučovaných na fakultě a hodnocení výkonu v matematice v zimním a letním semestru. Poznamenával si též absence, v některých případech připisoval slovní hodnocení výkonu nebo chování studenta. V tomto školním roce poprvé uvedl statistiku hodnocení výkonu studentů u zkoušky (**E** – *eminens*, **1** – *primam, jednička*, **2** – *secundam, dvojka*, **3** – *tertiam, trojka*, **N** – *nepřišel*), připojen je náš přepočet v procentech.

Studentů	**E**	**1**	**2**	**3**	**N**
324	74	98	84	35	33
100%	22,8%	30,2%	25,9%	10,8%	10,3%

Jandera byl při hodnocení poměrně přísný. Často dával horší známky (**2**, **3**) oproti vyučujícím náboženství a latinské literatury. Přísní však byli též vyučující filozofie a přírodních věd.

Od školního roku 1807/1808 jsou Janderovy zápisy podstatně podrobnější, neboť chtěl mít větší přehled o svých studentech a jejich výkonech. Jeho záznamy obsahují jméno a věk studenta, označení jeho rodné země, kraje a města původu, bydliště v Praze vyjádřené číslem domu, informaci o placení školních poplatků (tzv. *kolejné*) nebo osvobození od poplatků či pobírání stipendia z nějakého fondu, jméno města, kde student absolvoval gymnázium, známky z posledního gymnaziálního ročníku z náboženství, latiny a řečtiny, jméno otce nebo poručníka a jeho povolání. Tedy klasické oficiální informace, které se běžně zaznamenávaly do univerzitních katalogů. Tuto část Janderovi obvykle připravil nějaký jím pověřený student, který psal krasopisně a byl dostatečně pečlivý. Za základními informacemi byly dvě kolonky, do nichž Jandera zaznamenal výsledky studenta ve všech předmětech v zimním, resp. letním semestru. Následovaly dvě kolonky pro studium matematiky v zimním, resp. letním semestru, v nich se objevovala klasifikace, poznámka o případné absenci či chování. Údaje týkající se hodnocení zapsal Jandera sám, někdy krasopisně, jindy je naškrábal na volné místo. Někdy je zapsal tužkou a později obtáhnul perem, někdy je zapsal hned perem, někdy zůstaly zapsané jen tužkou. Vše bylo zaznamenáno do pečlivě vyrýsovaných přehledných tabulek.

Na konci semestru Jandera vypočetl z celoročního hodnocení výslednou známku. Jeho hodnocení se tedy opíralo o celosemestrální školní i domácí práci

a zejména o znalosti studenta u zkoušky. Při třech či čtyřech stovkách studentů byl katalog se záznamy o všech studentech nepostradatelnou pomůckou. Podle vzpomínek studentů víme, že si Jandera pracovní verze katalogů nosil do výuky.

V katalogu byla podtržená nebo jinak výrazně zapsaná výsledná známka, kterou student obdržel za patřičný semestr. Janderovi obvykle nestačila oficiální stupnice **E**, **1**, **2**, **3**, zavedl si pro sebe jemnější klasifikaci – k oficiální známce někdy připisoval + nebo −.

Známka **2** byla považována za špatnou, proto se ji někteří studenti pokoušeli opravovat, zejména když byli osvobozeni od placení školného nebo pobírali nějaké stipendium. Známka **3** znamenala, že student nevyhověl a musel předmět v dalším školním roce opakovat.

Jandera si pečlivě i s odstupem několika let poznamenával opravy nebo dodatečná složení odložené zkoušky. Po úspěšné opravě původní známku přeškrtl a nadepsal novou. Studenti se pokoušeli o zlepšení známky většinou jen jednou, byly však i případy více opravných pokusů.

Pokud byl student klasifikován známkou **3**, musel si předmět zapsat znovu. Oprava byla povolena bez problémů právě jednou, o případnou druhou opravu musel student žádat studijního direktora, o zcela mimořádnou třetí opravu pak ministerstvo školství. Jandera tyto tzv. *repetenty* nesnášel, považoval je za zhoubu školy, zkoušel je přísně a pečlivě si poznamenával jejich neznalosti.

Nelehký úděl repetentů pěkně ilustrují dokumenty zachované ve fondu [III] (inv. č. 602/zl.). Jedná se o žádost Franze Tutscheka, posluchače druhého ročníku Filozofické fakulty, kterou adresoval 30. března 1849 pražskému guberniu. Žádal o povolení mimořádné opravné zkoušky z geometrie, tj. z matematiky letního semestru 1847/1848. U řádných termínů neuspěl, obrátil se proto na tzv. filozofický *Studien-Directorat*, který opravu 4. března povolil a stanovil její termín na 20. března, student se však nedostavil, neboť zprávu obdržel až 22. března. Gubernium 31. března obdrželo novou Tutschekovu žádost a 5. dubna ji postoupilo k vyjádření profesorskému sboru Filozofické fakulty. Žádost byla projednána na zasedání sboru 11. dubna. Dne 19. dubna 1849 vyhotovil Jeroným Josef Zeidler, ředitel filozofických studií, kladné rozhodnutí s tím, aby se student neprodleně dohodl s profesorem Janderou na termínu opravy. Není jasné, zda Tutschek u opravy neuspěl nebo se opět nedostavil. Dne 26. února 1851 se totiž děkan Filozofické fakulty – profesor Vincenc František Kostelecký (1801–1887) – vyjadřoval k opakované žádosti o opravnou zkoušku; odpověděl, že rozhodnutí z 19. dubna 1849 je stále platné a kandidát Tutschek může vykonat opravnou zkoušku po dohodě s profesorem Janderou.

Jandera si poznamenával kromě absencí studenta při výuce i absenci u zkoušky, řádně omluvené i neomluvené (omluvené obyčejně přeškrtl). Je třeba připomenout, že zkouškové období pro daný předmět bývalo v té době obvykle jeden až dva týdny podle počtu studentů. Student si však nemohl vybírat termín, který by mu vyhovoval, neboť mu byl profesorem přidělen. Rozdělení

na termíny bylo provedeno na základě abecedního seznamu studentů. Je to přirozené, protože jeden pedagog musel písemně a ústně vyzkoušet 300 až 450 studentů. Bylo tedy nutné vytvořit a dodržovat striktní pravidla, aby vše řádně proběhlo.

V následující tabulce je uveden přehled základních údajů o Janderových katalozích z let 1804/1805 až 1808/1809:[2]

Školní rok	**Katalog**	**Počet**	**Jména**	**Sign.**
1804/1805	Čistá mat.	295		DU IV 3
1804/1805	Aplik. mat.	253	Sedláček	DU IV 4
1805/1806	Chybí			
1806/1807	Čistá a Aplik. mat.	324		DU IV 5
1807/1808	Čistá a Aplik. mat.	336	J. S. Presl, Svoboda, Zeidler	DU IV 6
1808/1809	Čistá a Aplik. mat.	450	K. B. Presl	DU IV 7

Podobně jako Vydra, i Jandera si poznamenával stručné latinské, výjimečně řecké či latinsko-řecké charakteristiky výkonu studentů u zkoušky a svůj názor na jejich schopnosti, který získal během semestru. V katalozích můžeme najít tato označení:

- ⋆ *egregius* (vynikající),
- ⋆ *egregii ingenii* (vynikající talent, neobyčejné nadání),
- ⋆ *summi ingenii* (velký talent),
- ⋆ *diligens* (pilný, svědomitý),
- ⋆ *tardi ingenii* (pomalý, těžkopádný),
- ⋆ *timidus* (bojácný, plachý),

[2] V některých katalozích Jandera uváděl pořadová čísla studentů a připojil statistiku výsledků jejich semestrálního hodnocení. V těchto případech jsme do tabulky vložili Janderovy údaje. Většinou však pořadová čísla studentů chybí a není připojena ani statistika výsledků semestrálních hodnocení. V tom případě jsme do tabulek uvedli počet studentů zapsaných v daném katalogu. Může se mírně lišit od počtů studentů zachycených v oficiálních katalozích uchovávaných v Archivu Univerzity Karlovy. Některé studenty totiž Jandera ve svém katalogu přeškrtl, protože se neúčastnili výuky (není u nich žádné nebo skoro žádné hodnocení), resp. je u nich nezvykle dlouhý soupis absencí nebo údaj o tom, že zanechali studia, zemřeli, nebo u zkoušky neuspěli, případně se k ní nedostavili. V těchto případech nelze stanovit, zda má student být do statistiky zahrnut nebo ne. Do počtu studentů jsme započítali i tyto studenty. V některých semestrech jsou v tabulce uvedena dvě čísla (první značí počet studentů uváděný Janderou obvykle v celkovém ročním katalogu, druhé je počet studentů zapsaných v semestrálních pomocných katalozích).

- ⋆ *hebes* (tupý, omezený),
- ⋆ *hebes stupidus* (tupý, hloupý),
- ⋆ *hebes maximus* (maximálně tupý, největší tupec),
- ⋆ *valde hebetis ingenii* (velmi tupý, mdlého ducha, tupého rozumu),
- ⋆ *debilis* (slabý),
- ⋆ *valde debilis* (velmi slabý),
- ⋆ *insolens audax* (velmi odvážný, velmi troufalý),
- ⋆ *plane nihil scit* (naprosto nic neví),
- ⋆ *petulans* (zlomyslný, rozpustilý, vzpurný),
- ⋆ *tumultuans maximus* (maximálně bouřlivý, největší buřič).

3. Studium řádných studentů v letech 1809/1810 až 1820/1821

V letech 1809/1810 až 1820/1821 vyučoval Jandera čistou matematiku pouze v prvním ročníku. Vedl si klasický katalog posluchačů, který byl určen pro jeden celý školní rok, tj. pro zimní i letní semestr dohromady.

Struktura zápisů zůstávala víceméně stejná, jen s tím rozdílem, že Jandera v průběhu času přestal zaznamenávat „národnost“, přesněji zemi původu studenta. Zdá se, že na rozdíl od Vydry pro něho nebyla tato informace podstatná.

I nadále zaznamenával jméno studenta s údaji o rodišti a otci (resp. poručníkovi či zákonném zástupci) a posluchačovo stáří. Ze záznamů je zřejmé, že první ročník filozofických studií nejčastěji navštěvovali chlapci ve věku 17 až 18 let, ale výjimečně též čtrnáctiletí až šestnáctiletí, nejvyšší věk byl 26 let. Jistě bylo obtížné vysvětlovat látku, resp. udržet pozornost v takto věkově různorodé skupině studentů. Jandera míval v té době tři až čtyři stovky studentů, pro většinu z nich byla matematika jen nutným zlem na cestě za vysněnou kariérou lékaře, právníka, kněze či státního, městského nebo panského úředníka.

Jandera dále v katalogu uváděl zápis o studentově pražském bydlišti a o placení školného či osvobození od této platby nebo pobírání nějakého stipendia. Následovalo jméno města, v němž student absolvoval gymnázium, známky z chování a pěti předmětů posledního ročníku (*poesie*). V některých letech od zápisu známek z posledního ročníku gymnázia upouštěl. Tyto základní údaje o studentovi obvykle Janderovi psali jeden až tři pověření studenti, které si vybral pro jejich pěkné písmo a pečlivost. Vše bylo obvykle zaneseno do pečlivě vyrýsovaných tabulek nebo do úředního předtištěného formuláře.

Známky a poznámky o průběhu zkoušek či charakteristiky studentů si poznamenával sám Jandera. Obvykle neopomenul připojit klasifikaci z ostatních povinných univerzitních předmětů prvního ročníku. Dodatečné či opravné zkoušky z matematiky se u některých studentů „protáhly“ o tři až pět let. Jandera je, pokud to bylo možné, stále pečlivě evidoval. Na vnitřní stranu desek

katalogů si poznamenával stručné informace o rigorózních zkouškách z matematiky nebo matematiky a fyziky, které se konaly v příslušném školním roce. Nebývalo jich mnoho, obvykle žádná nebo jedna, výjimečně pět. Poprvé záznam o své účasti na rigorózní zkoušce zapsal ve školním roce 1809/1810.

Uveďme pro zajímavost standardní zápis z roku 1813/1814 z dvojlistu č. 11, který se vztahuje k Václavu Klimentu Klicperovi (1792–1859), budoucímu středoškolskému profesorovi, dramatikovi a spisovateli:

Klitzpera Wenzel, B[öhmen], *Bidschof*[er] K[reis], *v*[on] *Chlumetz, Vorm* [und] *Georg Klitzbera*, *Handelsmann ibidem, 19* [Jährig], [Wohnung Prag] *1/656, Befreyt* [osvobozen], [absolv. Gymn.] *P*[rag], *Altstadt.* [mit Klassen] *e.1.e.e.e.e.* (tj. z gymnázia v mravech výborný, v náboženství dobrý, v latině výborný, v matematice výborný, v zeměpisu výborný, v řečtině výborný).

Pak následoval zápis známek ze všech předmětů v obou semestrech prvního ročníku. Matematiky se týkaly známky o ústním vyvolání v průběhu přednášek a snad známky hodnocených domácích písemných elaborátů. Výsledkem Janderovy všestranné klasifikace studenta Klicpery byla hodnocení v prvním semestru **1, E, E** (znalosti, píle a nasazení) a ve druhé semestru **1+, E, E** (znalosti, píle a nasazení). Celková známka v obou semestrech byla jen **1**. Z uvedeného zápisu je patrné, že při hodnocení byly nejdůležitější studentovy znalosti a dovednosti.

V následující tabulce je uveden přehled základních údajů o Janderových katalozích z let 1809/1810 až 1820/1821:

Školní rok	**Katalog**	**Počet**	**Jména**	**Sign.**
1809/1810	Čistá mat.	380	Hanka	DU IV 8
1810/1811	Čistá mat.	365		DU IV 9
1811/1812	Čistá mat.	307		DU IV 10
1812/1813	Čistá mat.	341		DU IV 11
1813/1814	Čistá mat.	285	Klicpera	DU I 26
1814/1815	Čistá mat.	347		DU I 27
1815/1816	Čistá mat.	322		DU IV 12
1816/1817	Čistá mat.	353		DU IV 13
1817/1818	Čistá mat.	327	Čelakovský, Matzka, Klar	DU IV 14
1818/1819	Chybí			
1819/1820	Chybí			
1820/1821	Čistá mat.	414/423	Škroup	DU IV 15

Štítky na katalozích v uvedeném období nesou např. takovéto nadpisy:

- *Catalogus Auditorum Matheseos Purae in Universitate Pragensis*,
- *Catalogus Auditorum Matheseos Purae In primo Cursus Philosophici Auditorio*,
- *Catalogus Auditorum Matheseos Purae.*

Od roku 1815/1816 jsou některé štítky psány již německy, někdy ještě latinsky, např.

- *Katalog des ersten philosophische Jahrganges ...*,
- *Catalogus Auditorum Philosophiae in annum* I^{mum},
- *Catalogus Auditorum Philosophiae in annum primum.*

V katalogu pro školní rok 1812/1813 jsou vložena speciální povolení dvou opravných reparátů, které povolil a potvrdil František Josef Gerstner, ředitel filozofických studií. V katalogu pro školní rok 1814/1815 jsou poznámky o několika opravných pokusech, u nichž byl jako přísedící Bernard Bolzano. Studenti se pokoušeli opravovat hodnocení **2**, nejčastěji neúspěšně, někdy se jim však podařilo dosáhnout hodnocení **1** nebo alespoň **1**−. Od poloviny druhého desetiletí 19. století si Jandera začal u některých slabých studentů poznamenávat i číslo zkouškové kartičky (*osmerky*) a jejich odpovědi na tři až čtyři otázky. Někdy si poznamenal jen číslo kartičky.

Ani v tomto období Jandera nešetřil charakteristikami nějak „výjimečných“ studentů, v jejichž případě cítil potřebu „zdůvodnit“ svoji klasifikaci. Při listování katalogy narazíme (kromě výše uvedených) na latinská, německá nebo řecká hodnocení následujícího typu:

- ⋆ *valde egregius* (mimořádně vynikající),
- ⋆ *bonus* (dobrý),
- ⋆ *sagax* (zručný, bystrý, vnímavý),
- ⋆ *geschickt* (šikovný, obratný, hbitý, zručný),
- ⋆ *wenig fleißig* (nepříliš pilný),
- ⋆ *hebetissimus* (nejtupější, nejpomalejší),
- ⋆ *stupidus* (hloupý),
- ⋆ *parvulus timidus* (malý, bázlivý, ustrašený),
- ⋆ *valde timidus* (velmi bázlivý, ustrašený),
- ⋆ *parvus, pulcher* (malý, krásný),
- ⋆ *megas kai kalos* (řecky: velký a krásný, dobrý),
- ⋆ *megas foberos* (řecky: velký, nahánějící strach),
- ⋆ *kalos foberos* (řecky: krásný, nahánějící strach),

⋆ *megas onos* (řecky: velký osel),

⋆ *megas, ungebildet, kann nicht lateinisch*
(řecky a německy: mohutný, nevzdělaný, neumí latinsky).

Pozdější politiky, kněze, lékaře, právníky či důstojníky by asi některé Janderovy charakteristiky příliš nepotěšily. Jandera byl prostě svůj, trochu jízlivý a cynický, při hodnocení tvrdý, nesmlouvavý, avšak spravedlivý.

Od počátku své kariéry až do poloviny dvacátých let 19. století Jandera přednášel latinsky a neměl pochopení pro studenty, kteří přišli na univerzitu s nevalnou znalostí latinského jazyka a tupě koktali poučky naučené nazpaměť. Později podobným způsobem přistupoval k těm, kteří neuměli dobře německy. Podle Jandery neměli takoví studenti na univerzitě co pohledávat.

4. Studium řádných studentů v letech 1821/1822 až 1847/1848

Období od školního roku 1821/1822 do školního roku 1847/1848 zahrnuje čtvrt století, v němž k velkým změnám ve výuce matematiky nedošlo. Jandera v té době míval v každém školním roce dva katalogy vedené po semestrech a někdy i třetí katalog pro celý školní rok, kam přenášel informace z jednotlivých semestrů, aby měl vše přehledně a pohromadě zaznamenáno. Semestrální katalogy byly obvykle narýsované ručně, celoroční využívaly oficiální tištěné předlohy. Zápisy měly ve dvacátých a třicátých letech víceméně stejnou strukturu jako v předchozím období. Na štítcích jednotlivých sešitů můžeme najít nápisy typu:

- *Katalog des ersten philosophischen Jahrgangs* (pro celý školní rok),
- *Erster Jahrgang.* I^{tes} *Semester*,
- *Erster Jahrgang.* II^{tes} *Semester*.

Na deskách sešitu bývá uveden počet studentů, kteří si v daném semestru nebo školním roce zapsali matematiku.

Jandera v katalogu uváděl i místo, kde žák v posluchárně seděl. Posluchárna byla prý tehdy rozdělena na oddělení **A**, **B** a **C**, přičemž každé bylo děleno do lavic označených arabskými číslicemi. Studenti tehdy nemohli sedět podle svého uvážení, ale podle abecedy na místě, které jim bylo přiděleno. V katalogu tak nejprve v horní části každé stránky nalezneme označení místa, později u každého studenta kód jeho místa, např. **B11** (druhé oddělení, 11. lavice). V některých letech je na začátku nebo na konci katalogu přehledná tabulka se zasedacím pořádkem.

V první polovině 19. století profesoři důsledně dbali na to, aby studenti striktně dodržovali zasedací pořádek. Jandera na tom trval, neboť studenty během přednášky vyvolával a poznamenával si do svého pověstného katalogu

jejich výkony u tabule. Prověřoval tímto způsobem jejich znalosti, porozumění vyložené látce, sledoval jejich pozornost či schopnost vyložené poznatky využít pro řešení příkladů. Pro mnohé studenty byl postrachem, o jeho přísnosti a náročnosti kolovaly legendy. Karel Čupr napsal o rozsazení studentů ve velké posluchárně Klementina při Janderově výuce ve třicátých letech 19. století tato slova:

... Logikové seděli ve čtyřech lavicích po straně, v jedné před katedrou a ve třech odděleních po třinácti řadách, a to podle abecedy. Nejasno zůstává, jak se všichni zapsaní do této posluchárny vešli, tato otázka nebyla asi naléhavá, jelikož absence, jež Jandera pilně zaznamenává (*někdy i s omluvou*)*, byly dosti četné.* ([Čp])

V Janderově katalogu následoval prospěch jednotlivých studentů ve všech povinných univerzitních předmětech. Největší část však zaujímaly známky z matematiky, které studenti získávali během semestru (hodnotily se znalosti, píle a chování) a známky za odpovědi při vyvolávání k tabuli.

Od školního roku 1821/1822 bylo velmi stručně zapsáno hodnocení odpovědí na jednotlivé zkouškové otázky (obvykle ve tvaru *velmi dobře*, *dobře*, *uspokojivě*, *nic*, *zcela nic*, *neumí vůbec nic*). Jandera často uvedl číslo zkouškové kartičky (*osmerky*), pak poznamenal stručné hodnocení každé otázky. Pokud však studentovy odpovědi byly opravdu katastrofální, zapsal si stručně, co neuměl, resp. jak nešťastně na otázky odpovídal.

Z celoročního hodnocení „vypočetl“ výslednou známku. Jeho hodnocení se tudíž opíralo o celosemestrální školní a domácí práci a znalosti u zkoušky. Tento způsob hodnocení byl v první polovině 19. století zcela běžný. Z výsledných hodnocení je patrné, že největší důraz kladl Jandera na znalosti a dovednosti. Dovedl případně odpustit menší píli a veselejší chování, neodpouštěl však hrubé neznalosti a drzost.

Na pravé straně zápisu byla v katalogu uvedena podtržená výsledná známka, kterou student obdržel za patřičný semestr, případně informace o reparátu či dobrovolné opravě. Pokud student opravoval zkoušku, Jandera opět zapsal číslo zkouškové kartičky a stručné hodnocení každé otázky. Uspěl-li student při opravě, škrtl původní hodnocení a nové nadepsal tak, aby původní zápis zůstal dobře čitelný.

V následující tabulce je uveden přehled základních údajů o Janderových katalozích z let 1821/1822 až 1847/1848:[3]

[3] V některých letech měl Jandera pomocné katalogy pro jednotlivé semestry nebo pro celý školní rok. Proto se někdy dochovaly tři nebo i čtyři katalogy. Pokud jich existuje více, jsou některé neúplné.
V některých katalozích byl soupis studentů-členů církevních řádů uveden na samostatné stránce před jmenným seznamem ostatních studentů.

Školní rok	Katalog	Počet	Jména	Sign.
1821/1822	Zimní semestr	455		DK I 28
1821/1822	Letní semestr	393		DK I 29
1821/1822	Celý rok	453		DU IV 16
1821/1822	Celý rok (druhá verze)	461		DK I 30
1822/1823	Zimní semestr	404		DK I 31
1822/1823	Letní semestr	388		DK I 32
1822/1823	Celý rok	404		DK I 33
1822/1823	Letní semestr (pomocný)	389		DK I 34
1823/1824	Zimní semestr	495	Lažanský Fritsch, Petřina	DK I 35
1823/1824	Letní semestr	384	dtto	DK I 36
1823/1824	Celý rok	504	dtto	DK I 37
1824/1825	Zimní semestr	453	Kaunitz	DK I 38
1824/1825	Letní semestr	451	dtto	DK I 39
1824/1825	Celý rok	460	dtto	DK I 40
1825/1826	Zimní semestr	440	Thun-Hohenstein (Franz, Friedrich a Leopold)	DK I 41
1825/1826	Letní semestr	405	dtto	DK I 42
1825/1826	Zimní semestr (druhá verze)	398	dtto	DK I 43
1825/1826	Celý rok	443	dtto	DK I 44
1826/1827	Zimní semestr	437	Langer	DK I 45
1826/1827	Letní semestr	388	dtto	DK I 46
1826/1827	Celý rok	432	dtto	DK I 47
1827/1828	Zimní semestr	402/391		DK I 48
1827/1828	Letní semestr	402/371		DK I 49
1827/1828	Celý rok	402		DK I 50

1828/1829	Zimní semestr	392	Auersberg (Karl a Roman), Tyl, Kaunitz	DK I 51
1828/1829	Letní semestr	392	dtto	DK I 52
1828/1829	Celý rok	392	dtto	DK I 53
1829/1830	Zimní semestr	412/387	Hanuš, Malý	DK I 54
1829/1830	Letní semestr	412	dtto	DK I 55
1829/1830	Celý rok	412	dtto	DK I 56
1830/1831	Zimní semestr	413	Lhota, Mach, Mácha	DK I 57
1830/1831	Letní semestr	413	dtto	DK I 58
1830/1831	Celý rok	413	dtto	DK I 59
1831/1832	Zimní semestr (chybí)			
1831/1832	Letní semestr, (chybí)			
1831/1832	Celý rok	403	Malý, Sabina	DK I 60
1832/1833	Zimní semestr, (chybí)			
1832/1833	Letní semestr, (chybí)			
1832/1833	Celý rok	401	Trojan, Rubeš, Tupý	DK I 61
1833/1834	Zimní semestr	430	L. Hasner, Pichl, Šohaj, Štulc, Tomek, Vrťátko	DK I 62
1833/1834	Letní semestr	375	dtto	DK I 63
1833/1834	Celý rok	405	dtto	DK I 64
1834/1835	Zimní semestr	408/425	J. Hasner	DK I 65
1834/1835	Letní semestr	408	dtto	DK I 66
1834/1835	Celý rok	408	dtto	DK I 67
1835/1836	Zimní semestr	421/405	Rieger	DK I 68
1835/1836	Letní semestr	421	dtto	DK I 69
1835/1836	Celý rok	421	dtto	DK I 70

1836/1837	Zimní semestr	401/399	Nebeský	DK I 71
1836/1837	Letní semestr	376	dtto	[III]
1836/1837	Celý rok	401	dtto	DK I 72
1837/1838	Zimní semestr	401	Chocholoušek	DK I 73
1837/1838	Letní semestr	401	dtto	DK I 74
1837/1838	Celý rok	401	dtto	DK I 75
1838/1839	Zimní semestr	427	Hartmann, Havlíček Borovský, Meissner	DK I 76
1838/1839	Letní semestr	427	dtto	DK I 77
1838/1839	Celý rok (chybí)			
1839/1840	Zimní semestr	421/427	Hartmann, Šimerka	DK I 37
1839/1840	Letní semestr	421	dtto	DK I 38
1839/1840	Celý rok	421	dtto	DK II 39
1840/1841	Zimní semestr	421/427	Jandečka	DK II 40
1840/1841	Letní semestr	421	dtto	DK II 41
1840/1841	Celý rok (chybí)		dtto	
1841/1842	Zimní semestr	422	Čupr, Frind, Springer	DK II 42
1841/1842	Letní semestr	422	dtto	DK II 43
1841/1842	Celý rok	422	dtto	DK II 44
1842/1843	Zimní semestr	428	Mikovec	DK II 45
1842/1843	Letní semestr	428	dtto	DK II 46
1842/1843	Celý rok	428	dtto	DK II 47
1843/1844	Zimní semestr	427	Jungmann, J. Jireček, Náprstek, Sacher, Zelený	DK II 48
1843/1844	Letní semestr	427	dtto	DK II 49
1843/1844	Celý rok	427	dtto	DK II 50

1844/1845	Zimní semestr	435	H. Jireček, Lindner	DK II 51
1844/1845	Letní semestr	435	dtto	DK II 52
1844/1845	Celý rok	435	dtto	DK II 53
1845/1846	Zimní semestr	443	J. V. Frič, Kott	H 2421
1845/1846	Letní semestr	443	dtto	H 2422
1845/1846	Celý rok	443	dtto	DK II 54
1846/1847	Zimní semestr	420	Gindely, Palacký, Schöbl, Tonner, Weigel, Kolovrat, R. Kaunitz, A. Kaunitz, Rohan, Salm-Reiferscheid	DK II 55
1846/1847	Letní semestr	420	dtto	DK II 56
1846/1847	Celý rok	420	dtto	DK II 57
1847/1848	Zimní semestr	460	Clam-Martinitz, Skrejšovský, Tiefrunk, Windischgrätz	DK II 58
1847/1848	Letní semestr	460	dtto	DK II 58bis
1847/1848	Celý rok	460	dtto	DK II 59

V dlouhém období let 1821 až 1848 Jandera obvykle pečlivě zaznamenával hodnocení studentů v zimním i letním semestru a nakonec souhrnně vyplnil klasifikaci za celý školní rok. V některých letech však celoroční katalog zůstal nevyplněn, k přenesení klasifikace z obou semestrálních katalogů nedošlo.

Katalogy nebývaly stejně veliké. Jandera užíval různě velké sešity v pestrých obálkách s měkkými deskami. Pro zápis výsledků každého studenta byl na jedné stránce sešitu určen pruh šířky asi 8 až 10 cm. Každý byl vertikálně rozdělen na tři různě široké části. První část obsahovala podrobné údaje o studentovi, druhá se týkala jeho prospěchu v průběhu semestru a třetí zachycovala průběh zkoušky.

U jmen některých studentů se objevila slova či zkratky typu *convictist* (student byl členem církevního řádu), *repetent* či *repet.* (student, který opakuje), *Israelit* (Žid).[4]

[4] V Janderově případě se nejednalo o projev antisemitismu, neboť u mnoha studentů židovského vyznání najdeme vynikající hodnocení i nejlepší možné známky. Viz např. katalogy ze zimního a letního semestru roku 1836/1837, fond [III].

Postupem času Jandera přestal vepisovat klasifikaci studentů v ostatních povinných předmětech prvního ročníku. V roce 1835/1836 si poprvé nepoznamenal pevné umístění studentů do lavic. Do roku 1848 se však v některých katalozích studentovo povinné místo ještě objevovalo (např. v roce 1845/1846).

V průběhu pedagogické praxe se Jandera dopracoval k velmi jemné klasifikační stupnici: *emitentem*, *emitentem−*, *primam+*, *primam*, *primam−*, *secundam+*, *secundam*, *secundam−*, *tertiam+*, *tertiam*, *tertiam−* nebo *abs.* (tj. nedostavil se ke zkoušce). Oficiální známky však byly stále *emitentem*, *primam*, *secundam* a *tertiam*. Poznamenejme, že *tertiam−* bylo označení studenta, který se ke studiu naprosto nehodí a nemá na univerzitě co pohledávat.

Mnozí studenti považovali Janderu za velmi přísného a jeho zkoušek se obávali. Podíváme-li se na Janderovy výsledky, zjistíme, že se od dnešních výsledků příliš neliší. Janderu patrně mezi studenty provázela „pověst“ super přísného zkoušejícího, ale skutečnost nebyla tak „černá“, jak bývala některými repetenty či matematicky méně talentovanými studenty líčena.

V některých letech si Jandera poznamenával „statistiku“ výsledků svého zkoušení. Například ve školním roce 1845/1846 měl „skóre“, které ukazuje následující tabulka:

Semestr	**Počet**	**E**	**1**	**2**	**3**	**N**
zimní	443	114	208	35	10	76
letní	443	62	136	47	5	193

Z tabulky je patrné, že nejvíce studentů mívalo hodnocení *1* (*primam*), což je celkem přirozené (zvládnutí látky bez hlubšího pochopení důkazů, bez samostatného řešení příkladů), resp. těch, kteří se ke zkoušce vůbec nedostavili, studium z různých důvodů předčasně ukončili nebo zkoušku odkládali na pozdější dobu. Podobný přístup studentů vidíme i v současné době.

Poznamenejme, že statistiky výsledků si Jandera zapisoval nejen pro svoji matematiku, ale i pro ostatní povinné předměty prvního ročníku. Například v katalogu pro letní semestr školního roku 1828/1829 uvedl následující tabulku:

	Nábož.	**Filoz.**	**Matem.**	**Latina**	**Přír.**
E	77	45	64	42	82
1	217	197	160	240	191
2	29	51	47	48	23
3	0	18	1	0	0
N	69	81	120	62	96
Součet	392	392	392	392	392

Z tabulky je patrné, že Jandera rozhodně nebyl tak přísný, jak se mezi studenty tradovalo. Je vidět, že mnozí studenti zkoušku z matematiky odkládali, v řádném zkušebním termínu se ke zkoušce nedostavili (položka **N**). Připomeňme, že zkouška z přírodopisu byla povinná pouze pro studenty, kteří byli osvobozeni od placení školného, nebo pro studenty, kteří pobírali stipendijní podpory. Proto je u přírodopisu poměrně vysoké číslo označující studenty, kteří se nedostavili ke zkoušce.

Jandera si pečlivě zaznamenával i nejrůznější údaje vztahující se k výuce v daném akademickém roce – začátek a konec semestru, změny výuky, mimořádné události, data svých přednášek nebo pouze počet přednášek, rozpis zkušebních termínů pro všechny předměty nebo jen pro matematiku, termíny profesorských konferencí o studiu a prospěchu studentů apod. Například v katalozích za zimní a letní semestr roku 1836/1837 má poznamenána data jednotlivých přednášek v obou semestrech (100 a 88 přednášek) a počet studentů, kteří daný den na přednášku nepřišli. Dále si do katalogů vepsal seznam studentů na semestrální zkoušky. V zimním semestru zkoušel od 13. do 23. února 1837 (pondělí až sobota), začínal dopoledne v 8 hodin a odpoledne v 15 hodin. Denně měl naplánováno písemné a ústní zkoušení pro 20 a 20 studentů. V letním semestru zkoušel stejným způsobem 12. až 22. července 1837. Studenti byli na zkoušky přiřazováni podle abecedy – kdo se nedostavil, musel konat zkoušku v náhradním termínu (březen/září).[5]

Od druhé poloviny dvacátých let 19. století Jandera vepisoval do katalogů charakteristiky studentů německy, výjimečně latinsky, někdy v zápise kombinoval němčinu s latinou. Texty hodnocení se stávaly delšími a tvrdšími. Popisovaly nejen výkony u zkoušky a chování v průběhu přednášek, ale též podobu či zajímavé rysy studenta, které Janderovi umožňovaly jeho rychlé rozpoznání ve velké posluchárně. Při listování katalogů narazíme na texty s kladným hodnocením, texty pochvalné, mírně kritické, tvrdě kritické až zesměšňující, dnes bychom řekli nekorektní. Patrně by se některé pozdější význačné osobnosti politického, kulturního i odborného světa hodně divily, kdyby věděly, co si o nich Jandera zapsal.

Někdy Jandera hodnotil celkovou připravenost studenta ke studiu či jeho studijní nasazení a zájmy, jak ukazují jeho následující slova:

- ⋆ *Hat sich nur zum Spaß einschreiben.* (Zapsal se jen pro zábavu.)
- ⋆ *Tertiam, ouden, fort mit ihm.* (Trojka, vůbec nic, pryč s ním.)
- ⋆ *Taugt nicht Studien, ist zu dumm!*
  (Nevhodný pro studium, je příliš hloupý!)
- ⋆ *Scheint ein mauvais sujet.*
  (Vypadá jako špatné téma, tj. pochybný charakter.)

[5] Rozpis zkoušek pro letní semestr školního roku 1839/1840, který je uložen ve fondu [III], inv. č. 601/zl., ukazuje, že Jandera zkoušel od 14. do 24. července 1840 v tzv. *české posluchárně* v Klementinu (sál č. IV) a že užíval výše zmíněný systém. Na listu formátu $43,4 \times 27,0$ cm jsou patrné stopy po 4 hřebících, jimiž byla Janderova vyhláška připevněna na informační tabuli. Po ukončení zkoušek ji asi Jandera sejmul a uložil do své dokumentace.

- ⋆ *Arbeitet mit großer Hastigkeit und fehlt fort und fort.*
  (Pracuje s velkým spěchem a neustále chybí.)
- ⋆ *Wie halb tod!* (Jako napůl mrtvý!)
- ⋆ *Sehr schläfrig, taugt nicht, valde debilis.*
  (Velmi ospalý, k ničemu se nehodí, velmi slabý.)

Jiné Janderovy poznámky popisují výrazné optické charakteristiky studenta, jeho povahové vlastnosti či temperament:

- ⋆ *Tabakspfeife in Sack.* (Tabáková dýmka v kapse.)
- ⋆ *Groß Rothkopf.* (Velký zrzek.)
- ⋆ *Alberner Rothkopf.* (Hloupý, pošetilý zrzek.)
- ⋆ *Sehr fleißig und brav.* (Velmi pilný a dobře vychovaný.)
- ⋆ *Scheint ihm am Kopfe zu fehlen.* (Zdá se, že mu v hlavě něco chybí.)
- ⋆ *Trägt großen Bart wie Jude.* (Má velký vous jako Žid.)
- ⋆ *Trägt Schnauzbart.* (Nosí knír.)
- ⋆ *Groß, alt, Schnauzbart.* (Velký, starý, knír.)
- ⋆ *Dicker Bacchus.* (Tlustý Bakchus.)
- ⋆ *Parvulus, valde gibbosus.* (Malý, velmi hrbatý.)
- ⋆ *Primam− ex misericordia, hebes, valde gibbosus et parvulus.*
  (Ze soucitu 1−, tupý, velmi hrbatý a malý.)
- ⋆ *Schrieb sehr schön Memorialhefte, die er mir zum Muster abtrat.*
  (Napsal velmi krásně *Memorialhefte*, které mi dal jako vzor.)
- ⋆ *Mit Brillen, äußerst fleißig.* (S brýlemi, nesmírně pilný.)
- ⋆ *Hebes maximus.* (Největší tupec.)
- ⋆ *Brillen, fleißig, brav.* (Brýle, pilný, dobře vychovaný.)
- ⋆ *Etwas stotternd, hübsch.* (Poněkud koktavý, hezký.)
- ⋆ *Scheint ein Bramarbas zu seyn. Schnauzbart.*
  (Zdá se, že je to tlučhuba. Knír.)
- ⋆ *Halb altdeutsch gekleidet.*
  (Napůl oblečený ve staré němčině, tj. neumí německy.)
- ⋆ *Scheint trotzig.* (Vypadá vzdorovitě.)
- ⋆ *Blinzelt mit den Augen.* (Mrká očima.)
- ⋆ *Nicht ungeschick, aber scheint leicht.*
  (Není neobratný, ale zdá se být povrchním.)
- ⋆ *Fast Geck.* (Téměř floutek, švihák.)
- ⋆ *Scheint Flausenmacher erster Art, groß, unruhig.*
  (Zdá se být prvotřídním fantastou či báchorkářem, velký, neklidný.)
- ⋆ *Fröschen nachgeahmt.* (Napodoboval žáby.)
- ⋆ *Scheint wie ausgelassener Bursche zu sein.*
  (Vypadá jako rozpustilý, bouřlivák, Buršák.)

Nejrozsáhlejší skupinou Janderových poznámek jsou poznámky, v nichž hodnotí znalosti, pracovní nasazení a talent svých studentů. Některé jsou jemné, jiné kritické, mnohé však hodně drsné. V katalozích můžeme narazit na následující slova:

- ⋆ *Geläufig, brav, fleißig, aber machte Fehler.*
  (Hbitý, obratný, hodný, pilný, ale dělá chyby.)
- ⋆ *Fleißiger hübscher Dummkopf.* (Pilný hezký hlupák.)
- ⋆ *Hat Kopf, scheint nachlässig.* (Má hlavu, zdá se nedbalý.)
- ⋆ *Dummkopf, hebetissimus, diligens probus.*
  (Hlupák, velmi tupý, pilný a poctivý.)
- ⋆ *Debilis, tardi ingenii, scit tamen.* (Slabý, pomalý, přesto zná.)
- ⋆ *Schwachkopf, gut, fleißig.* (Idiot, dobrý, pilný.)
- ⋆ *Fleißig, aber hölzern und schwaches Talent.*
  (Pilný, ale toporný a slabý talent.)
- ⋆ *Scheint braver, guter, fleißiger, aber sehr beschranker Mensch zu sein.*
  (Zdá se být dobře vychovaný, dobrý, pilný, ale velmi omezený člověk.)
- ⋆ *Sehr fleißig, aber schüchtern und dumm.*
  (Velmi pilný, ale ostýchavý a hloupý.)
- ⋆ *Sehr fleißig, schwacher Kopf.* (Velmi pilný, blbec.)
- ⋆ *Valde diligens, stupidi ingenii.* (Velmi pilný, hloupého ducha.)
- ⋆ *Schwaches Kind.* (Slabé dítě.)
- ⋆ *Diligens et bonus, ast hebes, Spricht wie Narr.*
  (Pilný a dobrý, ale tupý, mluví jako blázen.)
- ⋆ *Pulcher, Schwachkopf, diligens.* (Krásný, blbec, pilný.)
- ⋆ *Großer Schwachkopf, fleißig sehr, bonus.*
  (Velký blbec, velmi pilný, dobrý.)
- ⋆ *Sehr fleißig, aber Hauptesel.* (Velmi pilný, ale velký osel.)
- ⋆ *Fleißig, confuser Kopf.* (Pracovitá, ale zmatená hlava.)
- ⋆ *Schwafkopf, hielt mich lange auf.* (Idiot, dlouho mě zdržel.)
- ⋆ *Ist blitz dumm.* (Je neuvěřitelné hloupý.)
- ⋆ *Debilis, maulfaull.* (Slabý, nemluvný.)
- ⋆ *Fleißig, scheint brav, groß, aber debilis.*
  (Pilný, tupý, zdá se být dobře vychovaný, vysoký, ale slabý.)
- ⋆ *Diligens hebes, ist wirklich Kaspar, das heißt pauper spiritu.*
  (Pilný, tupý, je skutečně kašpar, tomu se říká chudý duchem – popis studenta jménem Kašpar.)

- ⋆ *Elend!* (Bída!)
- ⋆ *Hebes postremus.* (Nejtupější ze všech.)
- ⋆ *Ut asinus ad lyram, hebes maximus, redet fast gar nicht.*
  (Jako osel k lyře, nejtupější ze všech, téměř vůbec nemluví.)
- ⋆ *Valde debil.* (Velmi slabý, hodně hloupý.)
- ⋆ *Hebes maximus.* (Velmi tupý/pomalý.)
- ⋆ *Magnus hebes.* (Velmi tupý/pomalý.)

Radost Janderovi dělali slušně vychovaní, bystří, chytří a talentovaní studenti. U nich si např. poznamenal:

- ⋆ *Valde egregius.* (Velmi vynikající.)
- ⋆ *Valde, valde egregius.* (Velmi, velmi výborný.)
- ⋆ *Gesetzt, verständig.* (Rozvážný, rozumný.)
- ⋆ *Recht brav, denkend bedächtlich.* (Slušně vychovaný, uvažuje rozvážně.)
- ⋆ *Ist brav, wird sich heben.*
  (Je hodný, zlepší se, tj. polepší se, dobře vychovaný, zvedne se.)
- ⋆ *Eminens, unruhig.* (Vynikající, neklidný.)
- ⋆ *Sehr geschickt, scheint sehr kach.*
  (Velmi šikovný, zdá se být velmi chytrý.)

Chválou studentů Jandera zbytečně neplýtval, uměl ji však projevit, pokud to považoval za vhodné, oprávněné a správné.

Jandera však nesnášel líné repetenty, nudné, pomalé, váhavé, drzé či žvanivé studenty, jak ukazují jeho následující zápisy:

- ⋆ *Gab mich lange mit ihm ab, ist groß, schwab, unwissend und äußerst langsamer Patron.*
  (Dlouho jsem se mu věnoval, je velký, slabý, nevědomý a extrémně pomalý patron.)
- ⋆ *Äußerst träger und langsamer Patron.*
  (Nadmíru líný a pomalý patron.)
- ⋆ *Hebes maximus.* (Největší tupec, 3. reparát.)
- ⋆ *Valde magnus hebes.* (Velmi veliký tupec, 2. reparát.)
- ⋆ *Schläfrig, hebes.* (Ospalý, tupý, 2. reparát.)
- ⋆ *Hebes, nomen et omen habet, diligens.*
  (Tupý, má jméno, a dobré jméno, pilný. O posluchači jménem Stumpf neboli česky Tupý.)
- ⋆ *Diligens, hebes, ärgerte mich durch seine Dummheit gewaltig.*
  (Pilný, tupý, svou hloupostí mne příšerně dopálil.)
- ⋆ *Lange examinirt, geholfen etc., asinus.*
  (Dlouho zkoušen, pomáháno mu atd., osel.)

- ⋆ *Ungeheure Zeit mich gekostet.* (Zabralo mi to spoustu času.)
- ⋆ *Habe ihn mit großer Geduld und Hülfe 3/4 Stunden examinirt.* (Zkoušel jsem ho s velikou trpělivostí a pomocí 3/4 hodiny.)
- ⋆ *Geschickt, geläufig, schwadronirt ohne es zu verstehen.* (Chytrý, hbitý, blábolí, aniž by tomu rozuměl.)
- ⋆ *Ungeheurer Schwätzer, id est Mauldrecher ohne Sinn.* (Ohromně upovídaný člověk, tj. bezduchý žvanil.)
- ⋆ *Scheint ein Bramarbas.* (Zdá se být tlučhubou.)
- ⋆ *Schwafer.* (Žvanil, tlachal.)

Nerad s takovými studenty trávil a ztrácel čas, kterého při zkouškách neměl dostatek, uvážíme-li, že ve zkouškovém období musel denně vyzkoušet 20 až 40 studentů.

I v 19. století studenti prováděli při vyučování různé vtípky a legrácky, které vyvolávaly u pedagogů nevoli, a byly považovány za nevhodné chování v posluchárně. Jandera si například poznamenal:

- ⋆ *Klopfte während meiner Vorlesung: fragt, wer mit ihm Billard spielen will; spielt während Vorlesung mit Czibulka Karten.* (Klepal během mé přednášky: ptal se, kdo si s ním chce zahrát kulečník, hrál během přednášky karty s Czibulkou.)
- ⋆ *Statt Vorlesung in Pernes Caffehause.* (Místo přednášky v Pernesově kavárně.)
- ⋆ *Warf Papierkugeln, putzte Pfeife, ruft bravo.* (Házel papírové kuličky, čistil si dýmku, křičel bravo.)
- ⋆ *Besucht die schlechtesten Caffeehäuser.* (Navštěvuje ty nejhorší kavárny.)
- ⋆ *Klopfer.* (Klepač/klepadlo. Student patrně klepal holí nebo rukou do lavice.)
- ⋆ *Wirft Papierschnitzel.* (Hází kousky papíru.)
- ⋆ *Trommler.* (Bubeník. Student patrně bubnoval prsty nebo holí do lavice.)
- ⋆ *Wirft mit Papierschnitzeln und schwätzt.* (Hází papírky a žvaní.)

V několika případech Jandera cítil povinnost svoji klasifikaci objasnit či obhájit sám před sebou. O špatných znalostech matematiky nebo německého jazyka vypovídají tyto zápisy:

- ⋆ *Radix, haec numerus, numerum integrem.* (Odmocnina tohoto čísla je celé číslo.)
- ⋆ *Numerus illa, ex qua radix.* (Číslo, z něhož je odmocnina.)

- ⋆ *Geläufig, aber fehlerhaft, scheint auswendig gelernt zu haben, pulcher.* (Mluví plynně, ale chybně, zdá se, že se to naučil nazpaměť, krásný.)
- ⋆ *Weiß gar nichts, nicht einmal $x - 5 = 14$, tertiam.* (Neví vůbec nic, ani neví $x - 5 = 14$, trojka.)
- ⋆ *Secundam, keine Frage beantwortet.* (Dvojka, nebyla zodpovězena žádná otázka.)
- ⋆ *Secundam, macht stolz, nec scit, quid sit sinus.* (Dvojka, je domýšlivý, ačkoliv ani neví, co je to sinus.)
- ⋆ *Magnus, pulcher, tertiam−, proprie nullam.* (Velký fešák, 3−, ale doslova nic. Hodnocení studenta, který obdržel nejhorší možnou myslitelnou známku 3− a podle Jandery nepatřil na univerzitu.)
- ⋆ *Hebes maximus, bonus diligens, magnus. Beweis für aurea fehlt.* (Největší tupec, velmi pilný, veliký. Chybí důkaz o zlatém řezu.)
- ⋆ *Weiß nicht, was sinus ist.* (Neví, co je sinus.)

Některé zápisy vypovídaly o tom, co student neuměl a nepotřebovaly žádný slovní komentář:

$$(a+b+c)^3, \qquad (a+b+c+d)^3, \qquad a^2-b^2,$$

$$x^2+2=x, \qquad x^2+2x=6, \qquad a^m \times a^n = a^{m+n}, \qquad (a^{-m})^n,$$

$$\Big(a+\frac{2ax}{a-x}\Big)\Big(a-\frac{2ax}{a+x}\Big), \qquad a:b=c:d \quad \text{neboli} \quad ad=bc,$$

$$a, a+d, a+2d, \ldots, \quad u, u-d, u-2d, \ldots, \qquad \frac{3}{7}\times\frac{2}{5}, \qquad \log\Big(\frac{3}{8}\times\sqrt[5]{6}\Big).$$

Jandera byl jako pedagog přísný, vyžadoval znalosti a dovednosti, neměl však rád, když se student naučil věci nazpaměť, látku odříkal, ale nerozuměl jí. Viz např. jeho kritické pohledy na pamětné učení matematiky:

- ⋆ *Gelernt, aber nicht vermut.* (Naučené, ale nepochopené.)
- ⋆ *Hebes; was er wies, ist auswendiges Zeug.* (Tupý; to, co předvedl, je jen naučené nazpaměť.)
- ⋆ *Kind kann nicht denken, gelernt so so.* (Dítě neumí myslet, naučilo se to tak tak.)
- ⋆ *Kann nicht denken, arbeitet mechanisch, jung, kindisch.* (Neumí myslet, pracuje mechanicky, mladý, dětinský.)
- ⋆ *Ganz kleines, unwissendes Kind.* (Velmi malé, neznalé dítě.)
- ⋆ *Homo insigniter stupidus, pulcher, diligens, auswendig gelernt, versteht es gar nicht, warum πr^2 fehlt.* (Pozoruhodně hloupý muž, pohledný, pilný, naučený nazpaměť, vůbec nerozumí, proč πr^2 chybí.)

Nepřekvapí ani záznamy o dobových pokusech opisovat u zkoušky či používat nedovolené pomůcky. Bylo jich však daleko méně ve srovnání s dnešní dobou. Jandera si například poznamenal:

- ⋆ *Hatte Schriften, mußte sie ihm wegnehmen.*
  (Měl spisy – taháky, musel jsem mu je odebrat.)
- ⋆ *Nahm ihm Notaten weg.* (Vzal jsem mu jeho poznámky, tj. taháky.)

Zvláštní kategorií jsou Janderovy poznámky o nezvyklých příhodách (nevolnosti či vyhrožování), některé jsou dnešnímu čtenáři srozumitelné, jiné ne. Jandera si například zapsal:

- ⋆ *Ohnmächtig geworden vor der Prüfung.* (Před zkouškou omdlel.)
- ⋆ *Den 25. October hat auf meinem Zimmer sehr grob gegen mich benommen, mit andern Wegen gedroht, etc.*
  (25. října se ke mně v mé místnosti choval velmi hrubě, vyhrožoval mi i jinými způsoby atd.)
- ⋆ *Gab Zettel zurück sagend, er könne die Fragen nicht beantworten.*
  (Vrátil papír s tím, že nedokáže na otázky odpovědět.)
- ⋆ *Gab Zettel zurück und ging ohne Prüfung ab.*
  (Vrátil papír zpět a odešel bez zkoušky.)

Někdy Jandera kritizoval nečitelné písmo či naprosto špatné provádění domácích písemných prací. V katalogu studentů můžeme najít i připomínky tragických událostí, které Janderovy studenty potkaly:

- ⋆ *Todtenkopf, schriftlich äußerst schlecht.*
  (Smrtihlav, nadmíru špatný písemný projev.)
- ⋆ *Sieht wie ein Lump aus, hat sich erschossen 1826.*
  (Vypadá jako darebák, zastřelil se v roce 1826.)
- ⋆ *Nahm Theil an Revolution 1848, 15 Jahre schweren Kerker.*
  (Účastnil se revoluce 1848, 15 let těžkého vězení.)

U některých Janderových zápisů si dnes nedovedeme představit, co měly znamenat. Není jasné, kam Janderova poznámka mířila:

- ⋆ *Federnschneider.*
  (Řezač/řezačka peří; přeneseně snad znamená mechanickou zručnost bez ducha.)
- ⋆ *Macht Prüfung wie angeschossener Vogel.*
  (Dělá zkoušku jako postřelený pták; přeneseně by se mohlo jednat o označení slabého, unaveného, nervózního, zmateného, bezradného či zoufalého studenta, který zkoušku sotva zvládl kvůli stresu, bázni a psychickým problémům.)

⋆ *Weinte bei der Prüfung wie eine Hure.*
(Při zkoušce plakal jako děvka.)

Jandera pečlivě zapisoval nepovinné opravy zkoušek a povinné pozdní reparáty i s odstupem více než pěti let. Například k letnímu semestru 1827/1828 si poznamenal opravné zkoušky, které se konaly se zvláštním povolením až v roce 1844, resp. 1850. Zajímavým případem byla zkouška z matematiky u Vojty Náprstka.[6]

První zkouška v letním semestru 1843/1844 dopadla velmi špatně, klasifikaci *tertiam* doprovázela slova *weiß nicht, was sinus ist* (neví, co je sinus). První reparát Náprstek skládal 2. listopadu 1844 a příliš neuspěl, byl klasifikován *secundam* s poznámkou, kterou lze přeložit takto: *Pan profesor Exner se po něm ptal, prý je to vynikající lingvista a chtěl by příští rok cestovat do Asie. Mluvil jsem o tom s panem ředitelem studií 23. 11. 1844 a oba jsme se rozhodli, že mu dáme jen secundam.*

Náprstek se s tímto výsledkem nespokojil a 29. prosince 1846 skládal se zvláštním dvorským povolením v přítomnosti ředitele filozofických studií druhý reparát; tentokrát již obdržel hodnocení *primam*.[7]

V několika málo případech Jandera poznamenal, že si student zkoušku z matematiky opravil na univerzitě ve Vídni (viz např. letní semestr 1845/1846). Není jasné, jak tyto informace získal.

Velmi stručné zápisy o přísných zkouškách Jandera opět zapisoval na rub přední desky katalogu příslušného školního roku, v němž zkouška proběhla. Poznamenal si jméno zkoušeného, předmět, termín zkoušky i výsledek. V těchto zápisech neužíval slovní hodnocení výkonu jako u studentů prvního ročníku. Tyto zápisy jsou strohé, věcné a korektní.

V katalogu letního semestru školního roku 1833/1834 se nachází volný list, na němž Jandera naplánoval pořadí kandidátů pro závěrečnou zkoušku z matematiky, která probíhala ve dnech 15. až 25. července 1834. V tomto roce měl zapsáno 405 posluchačů. V jiných katalozích je rozpis studentů na zkoušky poznamenán na prvních stránkách před abecedním seznamem studentů.

Jandera se obvykle soustřeďoval jen na hodnocení studentů. Několikrát si však zapsal událost, která podle jeho názoru nějakým způsobem narušila prů-

[6] Vojtěch Náprstek (původním jménem Adalbert Fingerhut, 1826–1894), český vlastenec, národopisec, politik a mecenáš kultury, vzdělávání a školství, byl propagátorem pokrokových myšlenek a osvěty (např. zavádění nových strojů a technologií do řemesel i domácností, emancipace žen). Podporoval vzdělávání žen prostřednictvím spolku *Americký klub dam*, založil a finančně podporoval *České průmyslové muzeum* (dnešní *Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur*), které mělo pravidelně prezentovat průmyslové výrobky a ukazovat rozvoj soudobé techniky, řemesel a průmyslu. Postupně však začalo hlavní důraz klást na národopis.

[7] Náprstkovy reparáty jsou zachyceny i v Janderově příručním katalogu *Prüfungen aus der Mathematik zur außergewöhnlichen Zeit. Anfangend vom 26. October 1821* (sgn. DU I 31), který je uložen v knihovně premonstrátského kláštera na Strahově.

běh semestru, tj. vybočovala z tradičních kolejí univerzitního života nebo zvyklostí.

Například v letním semestru 1829/1830 si v katalogu povzdechl, že školní rok začal 3. října 1829 a skončil 7. srpna 1830, protože vešlo v platnost nové nařízení vlády, že univerzitní prázdniny budou připadat na srpen a září. Jandera to nelibě nesl, neboť se mu o měsíc zkrátil letní semestr a nestihl vyložit vše, jak chtěl.

V letním semestru 1847/1848 do katalogu poznamenal studentskou účast na revoluci, psal o nepokojích a o rozhodnutí úřadů o uzavření poslucháren k 31. květnu 1848 a o předčasném ukončení letního semestru. V důsledku revoluce se nekonaly žádné zkoušky, neboť vláda nařídila, že fakulty mají studentům vydat certifikáty o docházce, které budou chápány jako řádné absolvování výuky a umožní studentům pokračovat v dalším studiu. Jandera sice s revolucí sympatizoval, ale toto opatření považoval za nesprávné. Nestačilo mu, aby student přednášku v posluchárně tzv. „odseděl“, chtěl, aby prokázal, že má patřičné znalosti, látce rozumí a umí ji použít při řešení úloh.

5. Výuka na Staroměstském gymnáziu

Školní roky 1848/1849 a 1849/1850 byly pro Janderu trochu odlišné.

V důsledku rozsáhlých reforem rakouského školského systému z roku 1848 byla šestiletá gymnázia přeměněna na osmiletá. Dvouleté filozofické ústavy, které existovaly v některých regionech a suplovaly filozofické fakulty, byly připojeny k místním gymnáziím jako jejich dvě nejvyšší třídy (*septima* a *oktáva*). Osmiletá gymnázia byla v těchto místech bez velkých problémů zřízena. Jinde byly s rozšířením šestiletých gymnázií na osmiletá značné problémy, byl totiž nedostatek kvalifikovaných učitelů.

Dosavadní náplň výuky prvních dvou ročníků filozofických fakult a filozofických ústavů byla přesunuta do sedmého a osmého ročníku gymnázií, poslední ročník byl navíc ukončen maturitní zkouškou, jejíž úspěšné složení se stalo zásadním požadavkem pro přijetí k univerzitnímu studiu. Na univerzitách v Rakouské monarchii byla zrušena povinnost absolvovat filozofickou fakultu jako „přípravku“ ke studiu na vyšších fakultách. Všechny čtyři univerzitní fakulty se staly rovnocennými, filozofické fakulty se začaly zaměřovat na přípravu středoškolských profesorů téměř všech předmětů vyučovaných na klasických gymnáziích a reálkách.

Důsledkem školské reformy byl značný nedostatek kvalifikovaných pedagogů, kteří by byli schopni zahájit výuku ve vyšších gymnaziálních třídách. Ve školním roce 1848/1849 byla zahájena výuka v sedmém ročníku (tzv. *septimě*) jen na několika vybraných gymnáziích. Obvykle tam, kde existovala filozofická fakulta, filozofický ústav nebo biskupský teologický seminář.

Janderovi bylo na podzim roku 1848 již 72 let a mohl, a dokonce podle tehdejších pravidel měl, odejít do penze. Přesto se rozhodl ve výuce nadále pokračovat. Začal vyučovat matematiku septimány na pražském *Staroměstském gymnáziu*.

Jednalo se o školu, která měla velmi dlouhou tradici. Byla založena roku 1556 při jezuitské koleji v Klementinu jako přípravka ke studiu na jezuitské akademii, která byla později spojena s pražskou univerzitou. Bylo to nejstarší pražské gymnázium. Roku 1773 byl sice jezuitský řád zrušen, ale gymnázium nepříznivé roky přežilo. V roce 1783 bylo z Klementina přemístěno do budovy bývalého jezuitského semináře u sv. Václava v Husově ulici č. p. 240 (později se do budovy přestěhovala inženýrská stavovská škola, tj. předchůdce dnešního Českého vysokého učení technického v Praze). V letech 1805 až 1883 bylo gymnázium opět v Klementinu, i když se některé paralelky stěhovaly po Starém i Novém Městě – v průběhu 19. a 20. století sídlilo v Divadelní ulici, v Celetné, na Smetanově nábřeží, Na Rejdišti, Na Příkopech, až se roku 1945 usadilo ve Štěpánské ulici.

Janderovým kolegou na gymnáziu se stal například jeho bývalý žák Václav Kliment Klicpera, který zde byl od roku 1846 profesorem a od roku 1850 prefektem, tj. ředitelem.

Jandera přednášel *elementární matematiku*, tj. stejný předmět jako na Filozofické fakultě, a to zhruba pro stejně staré studenty a patrně ve stejných prostorách jako v předchozích letech. Jeho učitelské působení se mnoho nezměnilo. O výuce si stále vedl, jak bylo jeho zvykem, své obvyklé katalogy. Nevelké sešity v měkkých barevných deskách o třiceti stranách jsou nadepsány standardním způsobem:

- *Katalog des ersten philosophischen Jahrganges 1849, in diesem Jahre das erstemal die erste altstaedter Lyceal-Klasse genannt, I^{tes} Semester* (*Mathematik*) *Prof. Jandera*,
- *Katalog des ersten philosophischen Jahrganges dermal* (*das erstemal*) *die Lyceal-Klasse oder Septima am altstädter Gymnasium gennant, 1849. II. Semester Mathematik. Prof. Jandera*,
- *Katalog des ersten philosophischen Jahrganges, dermal* (*das zweytemal*) *der ersten Lyceal-Klasse oder Septima* (*am altstaedter prager Gymnasium*) *gennant, 1850. I^{tes} Semester. Mathematik vorgetragen Prof. Jandera*,
- *Katalog des ersten philosophischen Jahrganges, dermal* (*das zweytemal*) *der ersten Lyceal-Klasse* (*oder Septima genannt*) *am prager altstaedter academischen Gymnasium. 1850. II^{tes} Semester. Mathematik vorgetragen Prof. Jandera.*

V následující tabulce je uveden přehled základních údajů o Janderových katalozích z let 1848/1849 a 1849/1850:

Školní rok	**Katalog**	**Počet**	**Jména**	**Sign.**
1848/1849	Zimní semestr	116/119		DK II 60
1848/1849	Letní semestr	116/105		DK II 61
1849/1850	Zimní semestr	123/135	A. Frič	DK II 62
1849/1850	Letní semestr	123/124	dtto	DK II 63
1849/1850	Zimní semestr (druhá verze)	133	dtto	DU IV 18

Jak je z tabulky patrné, Janderovi výrazně poklesl počet studentů. Na Filozofické fakultě pražské univerzity míval 400 i více posluchačů, nyní jich měl něco málo přes stovku. Tento pokles patrně přivítal, neboť se očekávalo, že se bude více věnovat všem studentům, jak bylo na gymnáziích zvykem.

Podle Janderových diářů pro roky 1848 a 1849 lze zjistit, že na Staroměstském gymnáziu ve školním roce 1848/1849 vyučoval matematiku v septimě 6 hodin týdně. Diáře pro roky 1849 a 1850 dokládají, že v následujícím roce vyučoval matematiku v septimě 5 hodin týdně. Musel tedy oproti univerzitním přednáškám (7 hodin týdně) upravit rozsah i hloubku vyučované látky, neboť došlo k redukci hodin. Janderu to jistě nepotěšilo.

Jandera si do katalogu pro zimní semestr 1848/1849 zanesl poznámku, která vypovídá o výjimečnosti nově vzniklé situace. V českém překladu zní:

Druhá třída byla na Malé Straně, třetí na Novém Městě a několik dalších na venkově. Tato lyceální třída ve skutečnosti z nařízení ministerstva školství byla považována za gymnázium. To se dotklo pouze názvu, jinak se vyučovaly stejné předměty jako v prvním filozofickém ročníku, a to náboženství, filozofie, matematika, latinská filologie, přírodopis (*tento ročník byl však povinným předmětem pro všechny studenty; dříve pouze pro studenty nadstavbového stupně a ty, kteří byli osvobozeni od školného*).

Jandera si navíc postěžoval, že výuka v prvním pololetí (tj. v zimním semestru) začala pozdě, až 1. prosince 1848, a končila již 7. března 1849, neboť začátek školního roku ovlivnila doznívající revoluce. Ve druhém pololetí (tj. v letním semestru) výuka probíhala od 16. dubna do 6. července 1849. Po každém pololetí se konaly dvoutýdenní zkoušky. Jandera studenty rozdělil podle abecedy do třinácti skupin. Každou skupinu (maximálně o deseti studentech) zkoušel od osmi hodin celé dopoledne (nejprve písemná prověrka, potom ústní část). V následujícím školním roce se vyučovalo v prvním pololetí od 9. listopadu 1849 do 20. února 1850 a ve druhém pololetí od 8. dubna do 6. července 1850. Po každém pololetí následovaly čtyři dny určené pro zkoušky. Tentokrát Jandera zkoušel každý den dopoledne i odpoledne. Třídu měl opět rozdělenou

na třináct skupin maximálně po deseti studentech. Denně tedy vyzkoušel kolem dvaceti studentů.

Do katalogu Jandera zapsal své žáky podle abecedy, jméno studenta doplnil rodištěm, informací o otci/poručníkovi a jeho povolání a pražském bydlišti studenta. Zaznamenal též údaje o placení školného nebo o osvobození od poplatků, případně o pobírání stipendia. Dále připojil informace o místě absolvovaného šestého ročníku gymnázia a úplném prospěchu žáka. Pak následovala jeho klasifikace výkonů v matematice, hodnocení píle, nasazení, domácí práce a nakonec závěrečná známka s případným odůvodněním. Někdy doplnil známky ze všech povinných gymnaziálních předmětů. I z těchto katalogů je patrné, že Jandera postupoval stejně jako v předchozích letech; najdeme v nich i opravné a dodatečné zkoušky, které však probíhaly maximálně s jednoletým zpožděním.

U každého žáka Jandera uvedl číslo kartičky (*osmerky*), kterou dostal při semestrální zkoušce. V letním i zimním semestru obsahovala čtyři otázky. Stručně charakterizoval odpověď studenta na každou otázku, v případě fatálního neúspěchu připojil delší komentář. Ze zápisů je patrné, že každý student v daný den obdržel jinou kartičku s otázkami. Jandera i nadále užíval svoji jemnou stupnici *eminentem*, *eminentem*−, *primam*+, *primam*, *primam*−, *secundam*+, *secundam*, *secundam*−, *tertiam*+, *tertiam* a *tertiam*−.

Velmi pečlivě zapisoval absence žáků, jejich chování při výuce, nedbalé a špatně studující škrtal stejně jako ty, kteří řádně oznámili ukončení studia.

I zde si Jandera připisoval různé poznámky o zevnějšku studentů a hodnocení jejich výkonů. Při listování katalogy narazíme na nejrůznější výrazy:

- ⋆ *Valde debilis, hebes, ganz unbrauchbar.*
  (Velmi slabý, tupý, zcela nepoužitelný.)
- ⋆ *Schnauzbarter, hübscher Mensch.* (Pohledný muž s knírem.)
- ⋆ *Weiß selbst nichts! Alles wurde zugerufen oder zugeflüstert. Ist alter Hebes.*
  (Sám nic neví! Všechno se mu křičelo nebo šeptalo – napovídalo. Je to starý tupec.)
- ⋆ *Alter bärtiger Jude.* (Starý vousatý Žid.)
- ⋆ *Spitzbartl.* (Kozí bradka.)
- ⋆ *Kindische Ding, sinistra manu claudus, parvulus.*
  (Dětinská věc, tj. asi nezralý, chromá levá ruka, velmi drobný.)
- ⋆ *Primam−, schwachen Vortrag.* (Jednička−, slabý projev.)
- ⋆ *Recht brav, ausgezeichnet.* (Zcela řádný, výborný.)
- ⋆ *Kam erst, als ich schon auf der Stiege nach Hause ging, hat aber der frührern Prüfung durch die Thüre zugesehen.*
  (Přišel, až když jsem šel po schodech domů, ale předchozímu zkoušení přihlížel dveřmi.)
- ⋆ *Primam, debilis.* (Jednička, slabý.)

Jandera neviděl jediný důvod, aby měnil svůj přístup ke studentům jen proto, že vídeňské ministerstvo kultu a osvěty (školství) svým nařízením převedlo studium z filozofických fakult a filozofických ústavů do nejvyšších dvou ročníků nově zřízených osmiletých gymnázií. Pro něho se tímto přesunem mnoho nezměnilo.

6. Výuka na Filozofické fakultě ve školním roce 1849/1850

V seznamu přednášek pro školní rok 1848/1849 je Jandera veden mezi členy profesorského sboru Filozofické fakulty, avšak žádnou výuku vypsánu neměl. V jeho pozůstalosti se pro tento školní rok nedochoval katalog studentů prvního ročníku ani katalog studentů nějaké výběrové přednášky. Ani jeho diáře pro roky 1848 a 1849 neobsahují informace o přednáškách na Filozofické fakultě. Patrně na univerzitě žádnou výuku neměl.

Obdobná situace byla i v zimním semestru školního roku 1849/1850. Z tohoto času bohužel není v Archivu Univerzity Karlovy dochován seznam přednášek. V Janderově pozůstalosti není žádný katalog pro tento semestr a jeho diáře pro roky 1849 a 1850 neobsahují žádné informace o jeho univerzitní výuce. Patrně nevyučoval.

Podle seznamu přednášek Filozofické fakulty pražské univerzity měl Jandera v letním semestru školního roku 1849/1850 tříhodinovou přednášku *Ueber Mathematische Methode mit Ausführung und Fortsetzung seiner bisherigen Lehrvorträge aus der Arithmetik, Planimetrie, Stereometrie, Trigonometrie und den krummen Linien.* Přednášel v pondělí, ve středu a v sobotu od deseti do jedenácti hodin v Klementinu v sále č. IV. V jeho pozůstalosti v knihovně na Strahově není žádný katalog posluchačů Filozofické fakulty z letního semestru roku 1849/1850, jeho výuku však dokládají zápisy v jeho diářích, kde jsou zachyceny jak přednášky na univerzitě, tak výuka na gymnáziu. V tomto roce měl čtyřiasedmdesátiletý Jandera na obou školách výuku v celkovém rozsahu 8 hodin, tj. řádný úvazek univerzitního profesora.

7. Výuka na Filozofické fakultě v letech 1850/1851 až 1856/1857

Ve školním roce 1850/1851 se Jandera vrátil na Filozofickou fakultu pražské univerzity. Zahájil přednášky z *vyšší matematiky* (algebra, teorie čísel, základy diferenciálního a integrálního počtu), které si dobrovolně zapisovali řádní i mimořádní studenti z pražské univerzity a mimořádní studenti z pražské polytechniky. Přednášel čtyři hodiny týdně.

Již se nejednalo o povinnou výuku pro všechny posluchače prvního ročníku, ale jen pro opravdové zájemce o matematiku. Během padesátých let počet těchto studentů kolísal od sedmi do dvaceti. Pro Janderu to byla velká změna. O studiu každého studenta si opět vedl záznamy ve svém „klasickém“ katalogu, jehož rozsah se však zmenšil na dva až čtyři listy, které byly obvykle svázány do nevelké složky s měkkými deskami.

V následující tabulce je uveden přehled základních údajů o Janderových katalozích z let 1850/1851 až 1856/1857:[8]

Školní rok	Katalog	Počet	Jména	Sign.
1850/1851	Zimní semestr	8 (6+2)		DK II 64
1850/1851	Letní semestr	7 (3+4)	Auštecký	DK II 65
1851/1852	Zimní semestr	10 (7+3)	Tyrš	DK II 66
1851/1852	Letní semestr	8 (7+1)	Pexider	DK II 67
1852/1853	Zimní semestr	18 (14+4)	Smolík	DK II 68
1852/1853	Letní semestr	17 (15+2)	dtto	DK II 69
1853/1854	Zimní semestr	20 (16+4)	Hromádko	DK II 70
1853/1854	Letní semestr	16 (15+1)	dtto	DK II 71
1854/1855	Celý rok	20 (18+2)	Čelakovský, Durdík, Pokorný, Saska, Schulz	DK II 72
1855/1856	Chybí			
1856/1857	Chybí			

Janderovy zápisy se v tomto období výrazně proměnily. Vedl si abecední seznam studentů s informacemi o jejich rodišti, pražském bydlišti, o placení školních poplatků, o osvobození od školních plateb či o pobírání stipendia. Připojoval zápis o složení zkoušky nebo o vystavení vysvědčení o absolvování semestrálního kurzu. Nezapisoval si však výsledky předchozího studia na gymnáziu, neuváděl již informace o vzhledu studentů, nezaznamenával absence, číslo zkouškové kartičky, hodnocení odpovědí i celkové hodnocení za celý semestr.

Patrně v červenci 1854 vystavil potvrzení, že František Červený, mimořádný student, navštěvoval jeho přednášky. Nejprve však Červený musel řádně omluvit své absence 15. a 17. července 1854.[9]

Připomeňme, že pokud musel posluchač zaplatit školné, vracel mu Jandera obvykle na konci semestru částku, kterou zaplatil, a vyhotovil o tom zprávu

[8] Číslo v tabulce ve tvaru 8 (6+2) znamená, že Janderův předmět si zapsalo 8 studentů, z toho 6 řádných (obvykle z univerzity) a 2 mimořádní (obvykle z univerzity nebo polytechniky).

[9] Viz doklad s inv. č. 605/zl. v Janderově pozůstalosti ve fondu [III]. Potvrzení o docházce si patrně posluchač vyzvedl, Jandera si pouze poznamenal, že doklad vystavil.

pro univerzitního kvestora. V Janderově pozůstalosti jsou dva listy,[10] z nichž je zřejmé, že 21. července 1853 slevil kolejné posluchačům Janu Kováříkovi a Josefu Schwarzovi a 11. května 1854 Antonínu Strauchovi. Listy byly určeny univerzitnímu kvestorovi. Po jejich navrácení si Jandera 4. srpna 1854 na druhý z nich připsal, že v letním semestru měl 9 platících studentů, z nichž každý měl uhradit za přednášku 4 zlaté, tj. dohromady měl dostat 36 zlatých. Čtyři zlaté slevil Strauchovi a 4 zlaté věnoval kvestorovi za námahu s vyšší administrativou, dne 27. srpna 1854 pak vrátil 4 zlaté posluchači Janotovi a 25. září 1854 posluchači Zítkovi. Místo 36 zlatých tak vybral jen 20 zlatých.

Zajímavý údaj najdeme v katalogu zimního semestru 1853/1854, kde si Jandera zapsal, že semestrální výuku ukončil 5. dubna 1854 a v průběhu tohoto semestru přednesl 100 přednášek. V letním semestru téhož školního roku si poznamenal, že přednášky ukončil 29. července 1854 a měl jen 51 přednášek.

Vzhledem k tomu, že od školního roku 1850/1851 Jandera přednášel pouze malému počtu studentů, kteří měli o matematiku zájem a vybírali si ji dobrovolně, neměl již potřebu připisovat slovní hodnocení jejich výkonů. Nepotřeboval ani pomůcky pro jejich rychlé rozlišení, neboť byl z předchozího pedagogického působení zvyklý na mnohonásobně větší počet filozofů-logiků. Výjimku učinil v letním semestru školního roku 1853/1854, kdy ke jménům studentů připojil své obvyklé charakteristiky:

- ⋆ *egregius* (vynikající),
- ⋆ *valde egregius* (mimořádně vynikající),
- ⋆ *diligens* (pilný, svědomitý, pečlivý),
- ⋆ *valde diligens* (velmi pilný, pečlivý),
- ⋆ *neglegens* (nedbalý).

Jeho léty prověřený smysl pro pořádek nevymizel ani ve vyšším věku.

8. Stručná rekapitulace Janderových katalogů

Výše uvedená hodnocení studentů ukazují, jak velkou pozornost věnoval Jandera výuce matematiky i administrativě s ní spojené. Jeho zápisy o studiu, znalostech, dovednostech i absencích a zejména zkouškách jednotlivých studentů vedené nad rámec běžných povinností se vyvíjely a postupem času zdokonalovaly. I po dvou stoletích ukazují, na co Jandera kladl důraz, jak organizoval výuku i zkoušky, jak zkoušel, jak promyšleně a systematicky vše poznamenával a jak se i po letech ke starým zápisům vracel, aby doplňoval informace o dodatečných zkouškách či opravách. Zápisy v katalozích ukazují pedanticky přesného, avšak spravedlivého pedagoga, který měl téměř dokonalý přehled o výsledcích svých žáků, a to i přesto, že jich mnohdy míval v posluchárně více než čtyři stovky.

[10] Ve fondu [III], inv. č. 603/zl., 604/zl.

Kromě výsledků studentů v matematice sledoval Jandera i hodnocení studentů v posledním ročníku gymnaziálních studií. Mohl v daném školním roce porovnávat znalosti studentů z různých gymnázií a v delší časové řadě i náročnost a kvalitu jednotlivých škol v našich zemích.

Jandera si byl vědom, že někteří studenti mají nadání a snadno jim jde studium širokého spektra oborů, zatímco jiní mají nadání jen k exaktním či humanitním vědám. Sledoval výsledky studentů ve všech předmětech vyučovaných v prvním ročníku Filozofické fakulty, po řadu let si vedl statistiku jejich hodnocení a zapisoval ji do tabulek na počátku svých katalogů. Mohl tak porovnávat svoji náročnost v matematice s náročností kolegů v ostatních předmětech.

Mezi Janderovy vynikající nebo velmi dobré studenty v matematice patřili např. Josef Stanislav Zauper, Josef Vojtěch Sedláček, Václav Alois Svoboda, Jan Svatopluk Presl, Jeroným Josef Zeidler, Wilhelm Matzka, Václav Kliment Klicpera, Prokop hrabě Lažanský, Eduard hrabě Kaunitz, Friedrich hrabě Thun-Hohenstein, Leopold hrabě Thun-Hohenstein, Paul hrabě Kaunitz, Roman kníže Auersberg, František Josef Smetana, Karel Hynek Mácha, Jan Lhota, Václav Malý, Leopold Hasner, Václav Vladivoj Tomek, Antonín Jaroslav Vrťátko, Josef Hasner, František Ladislav Rieger, Václav Bolemír Nebeský, Karel Havlíček Borovský, Karel Sladkovský, Václav Šimerka, Václav Jandečka, František Čupr, Anton Ludvig Frind, Anton Springer, Josef Jireček, Václav Zelený, Josef Sacher, Hermenegild Jireček, Gustav Lindner, František Štěpán Kott, Vojtěch Šafařík, Anton Gindely, Jan Kašpar Palacký, Emanuel Tonner, Karel Tieftrunk, Josef kníže Windischgrätz, František Hromádko, Josef Smolík, Josef Durdík a Martin Pokorný. U mnohých nás tato informace neudivuje, víme, že se věnovali matematice nebo výuce matematiky. U jiných osobností, které nemáme spjaty s matematikou a oblibu matematiky bychom u nich patrně nepředpokládali, nás to překvapuje.

Není bez zajímavosti, že Jandera na univerzitě učil matematiku své blízké i vzdálenější příbuzné. V roce 1802/1803 jako suplent přednášel aplikovanou matematiku svému bratru Janovi, v roce 1804/1805 již jako řádný profesor vyučoval čistou matematiku svého bratra Františka. V následujícím roce patrně přednášel aplikovanou matematiku bratru Františkovi (katalog z tohoto školního roku se bohužel nedochoval). V roce 1808/1809 učil spojenou čistou a aplikovanou matematiku svého bratra Václava a v roce 1810/1811 svého bratra Gotharda. Všichni měli vynikající známky jak z gymnázia, tak z matematiky i ostatních povinných univerzitních předmětů. Jandera je rozhodně nešetřil. Zapisoval si jejich absence, vyvolával je k tabuli apod. Poznamenejme, že bratři nebyli ubytováni u Jandery, ale v centru Prahy. Například Václav a Gothard bydleli v domě č. 370/I, dnes patrně Perlová ulice č. 3, tj. nedaleko Klementina, kde probíhala výuka, a blízko Janderova bytu. Z výše uvedeného je patrné, že čtyři z pěti Janderových bratrů studovali na pražské univerzitě a získali univerzitní vzdělání, což na počátku 19. století vůbec nebylo běžné pro rodinu venkovského perníkáře.

Ve školním roce 1835/1836 Jandera učil Karla Janderu a ve školním roce 1837/1838 Eduarda Janderu, syny svého zemřelého bratra Jana, lékaře z Poděbrad, a v roce 1845/1846 Josefa Janderu, syna svého bratra Václava, hořického poštmistra. Janovi synové byli vynikající studenti, Václavův syn Josef však patřil k neúspěšným studentům. Jandera na své synovce dohlížel, rozhodně jim však nenadržoval. I u nich pečlivě poznamenával absence, jejich výkon v semestrech a u zkoušek. Například u Eduarda si v letním semestru 1837/1838 poznamenal, že výborně zodpověděl první čtyři zkouškové otázky, poslední však neuměl. V celoročním katalogu 1837/1838 si uvedl, že Eduard měl na gymnáziu pouze jedničky, tj. byl jen průměrným studentem.

Jandera učil i některé syny svého strýce Jana Kučery z Hradce Králové, tj. své bratrance, i děti svých přátel, například Václava Vydru, syna právníka Aloise Vydry, svého letitého přítele. I v těchto případech byl přísný a spravedlivý, jak ukazují jeho katalogy. Například v zimním semestru 1828/1829 obdržel Václav Vydra nejlepší možné hodnocení *eminens*, ale v letním semestru 1828/1829 již jen *primam*, protože geometrie mu tak dobře nešla. Jandera nehodlal „přimhouřit oko“ ani u syna svého nejlepšího a celoživotního přítele.

9. Janderovy materiály související s jeho působením na univerzitě

V Janderově pozůstalosti uložené v knihovně kláštera na Strahově jsou ještě další materiály vypovídající o jeho celoživotním pedagogickém nasazení.

Zajímavým dokumentem je sešit v polokožené vazbě:

- *Prüfungen aus der Mathematik zur außergewöhnlichen Zeit. Anfangend vom 26. October 1821* (nápis na štítku)
  (Sgn. DU I 31, 184 stran, strany 132 až 184 jsou prázdné, 37 × 24 cm)

Je to Janderův příruční protokol o dodatečných a opravných zkouškách z matematiky, které konali studenti prvního ročníku Filozofické fakulty a v letech 1848 až 1850 též septimáni Staroměstského gymnázia.

Jandera, jak bylo jeho zvykem, pečlivě zaznamenával do tohoto sešitu opravné a dodatečné zkoušky řádných studentů i privatistů, které se konaly od 26. října 1821 do 2. listopadu 1850. Do narýsovaných tabulek uvedl vždy pořadové číslo studenta,[11] datum konání zkoušky, příjmení a jméno studenta a jeho „charakteristiku“, za jaký rok a semestr student zkoušku skládal a jakou obdržel známku. Nezapisoval však podrobnosti o průběhu zkoušky, jak činil tradičně ve svých katalozích při běžných zkouškách. Pro stručnou charakteristiku studenta užíval trojí označení:

- ∗ *Repet. Examen*, *Repet.*, *R.*, *r.* – student povinně opakující zkoušku nebo se pokoušející zlepšit předchozí klasifikaci,
- ∗ *Nachtrag. Examen*, *Nachtrag.*, *N.*, *n.* – student, který konal zkoušku v náhradním termínu, neboť se v řádném termínu ke zkoušce nedostavil,

[11] Nečísloval bohužel průběžně, ale v každém školním roce začínal od jedničky.

∗ *Privatist* – student studující privátně.

Pro repetenty a „opožděné“ zkoušky řádných studentů vypisoval Jandera termíny v období duben – květen a říjen – listopad. V obou obdobích mohli studenti skládat zkoušku za první nebo druhý semestr. Speciální „osobní“ termíny vypisoval po celý akademický rok pro privatisty.

Janderova spravedlnost a nestrannost se projevuje i v tomto dokumentu. Mezi repetenty lze najít i syny z význačných a bohatých šlechtických rodů. V kolonce klasifikace se nejčastěji objevuje hodnocení **1** nebo **2**, u privatistů i repetentů občas **E** a u repetentů i nechvalně proslulé hodnocení **3**, která pro studenta-repetenta znamenalo často definitivní ukončení jeho studia. Jandera ke zkouškám přistupoval bez ohledu na původ studenta či jeho předchozí neúspěch. Z tohoto sešitu patrně přenášel výsledky do semestrálních či ročníkových katalogů, kam však připojoval i hodnocení odpovědí na zkouškové otázky a případně i popis studentových znalostí a dovedností.

Od roku 1803 Jandera zasedal ve zkušebních komisích pro *přísné zkoušky z matematiky a fyziky*, které museli složit uchazeči o doktorský titul z filozofie. Připomeňme, že až do roku 1872 nemusel zájemce o doktorský titul sepsat a obhájit původní odbornou doktorskou práci, doktorát bylo možno získat pouze složením tří přísných zkoušek (historie, filozofie, matematika a fyzika). Jandera si podle svého zvyku vedl k tomuto účelu sešit v polokožené vazbě:

- *Strenge Prüfungen aus der Mathematik an der Universität in Prague zur Erlangung des philosophischen Doctorats anfangend vom Jahre 1803*
  (nápis na štítku)
  (Sgn. DU I 30, 136 stran, strany 25 až 136 jsou prázdné, $38,5 \times 24$ cm)

Jedná se o Janderův soukromý příruční protokol, který si vedl o všech přísných zkouškách z matematiky, při nichž byl examinátorem. První zkoušce byl přítomen již 24. ledna 1803; celkem je zachyceno 173 zkoušek. Na prvních čtyřech stranách je zapsáno 54 přísných zkoušek, které proběhly od 25. června 1809 do 20. října 1826. Nejsou však zapsány Janderovým písmem. Zápisy podle starších záznamů zřejmě provedl nějaký Janderův posluchač. V sešitě je vložen volný list, který obsahuje soupis prvních 26 zkoušek (od 25. června 1809 do 23. srpna 1819), který je vyhotoven další rukou, datován je 6. září 1819. Patrně byl sepsán na Janderovo přání a následně podle něho vypsán počátek sešitu. Od páté do dvacáté čtvrté strany pak Jandera vlastnoručně vepsal v časovém sledu informace o doktorských zkouškách od 28. prosince 1826 do 14. srpna 1850. Poznamenal základní údaje o uchazeči o doktorát, kdy a jak studoval na univerzitě, kdo byl přítomen u zkoušky a jak zkouška dopadla.

Mezi zaznamenanými jmény najdeme např. fyzika, astronoma a matematika Josefa Františka Smetanu (1801–1861), fyzika Františka Adama Petřinu, filozofa Ignáce Jana Hanuše (1812–1869), přírodovědce a politika Josefa Tadeáše Lumbeho (1801–1879), středoškolského profesora matematiky a fyziky Ignáce Axamita (1819–1904), matematika Johanna Josefa Partla, filozofa, teologa a ex-

komunikovaného kněze Augustina Smetanu (1814–1851), filozofa Roberta von Zimmermanna (1824–1898), duchovního, středoškolského profesora a politika Maura Pfannerera (1818–1892), filozofa a politika Františka Antonína Čupra (1821–1882), středoškolského profesora matematiky a fyziky Václava Jandečku (1820–1898), knihovníka a spisovatele Antonína Jaroslava Vrťátka (1815–1892), středoškolského profesora matematiky a fyziky Eduarda Schöbla (1829–1886) či geografa a politika Jana Křtitele Kašpara Palackého (1830–1908).

S výše uvedeným sešitem souvisí i následující dokument:

- *Promotion zu Doktoren der Philosophie*
  (Sgn. DK II 74, 12 stran, strana 12 je prázdná, bez obálky, $39,0 \times 24,5$ cm)

Obsahuje Janderovy záznamy o promocích doktorů filozofie v letech 1829 až 1857, kterým byl Jandera přítomen jako promotor nebo které proběhly za jeho přítomnosti. Zpravidla obsahují jména promovaných doktorů a všech hodnostářů, kteří promoci předsedali. Někdy se objevují i Janderovy osobní poznámky. Ze zápisů je patrné, že Jandera býval pravidelně promotorem od počátku třicátých do konce čtyřicátých let. V padesátých letech sice doktorské promoce sledoval (poslední zápis o promoci je ze 4. dubna 1857), ale aktivně se jich již téměř neúčastnil.

Posledním zajímavým dokumentem, který se vztahuje k Janderově bohaté pedagogické činnosti, je opis výukových instrukcí obsažený v souboru různých listin:

- *Miscellanea historica II.* (Rybův název)
  (Sgn. DK III 10, 244 stran různých formátů, poloplátěná vazba, $37,5 \times 22,5$ cm)

Konvolut tvoří 19 různě rozsáhlých částí. S Janderou lze spojit pouze 18. část (str. 193–240), kterou lze rozdělit na tři části.

1. Bez názvu
   (str. 193 až 200, strany 198 až 200 jsou prázdné)

Jedná se o opis dopisu pražského místodržícího hraběte Kolovrata[12] z 19. října 1824, kterým informoval pražskou univerzitu o novém učebním plánu závazném pro filozofická studia.

Druhá část obsahuje opis textu

2. *Neuer Lehrplan der philosophischen Studien, 1824*
   (str. 201 až 232, strany 230 až 232 jsou prázdné)

[12] František Antonín hrabě Libštejnský z Kolovrat (1778–1861), šlechtic, politik a státník, byl pražským hejtmanem, policejním ředitelem (1807 až 1810) a nejvyšším purkrabím pražským neboli místodržícím v Čechách (1811 až 1826). Patřil k zakladatelům *Wlastenského museum* (tj. pozdějšího Národního muzea), podporoval českou vědu a kulturu, byl finančním a vládním odborníkem rakouské monarchie.

Jedná se o učební osnovu, kterou schválil císař František I. dne 28. září 1824 s platností od zimního semestru 1824/1825. Jandera si patrně nechal pořídit opis na konci října 1824, neboť podle informací na opisu obdržel ředitel filozofických studií pražské univerzity osnovu až 21. října 1824. Text je zapsán více rukopisy, žádný však není Janderův. Německy psaný dokument tvoří 37 paragrafů, které popisují nový učební plán pro první a druhý ročník filozofických studií, povinnosti vyučujících, organizaci výuky i zkoušek a rozvrh hodin v každém ročníku. Matematika podle tohoto učebního plánu měla být vyučována v prvním ročníku v rozsahu 7 hodiny týdně (pondělí až sobota 1 hodina dopoledne, úterý a pátek 1 hodina odpoledne, čtvrtek a neděle byly volnými dny).

Třetí část dokumentu obsahuje výpisy ze starších jezuitských instrukcí pro výuku na filozofických fakultách v 18. století. Jedná se o tyto texty:

3a. *Instructio Pro Studio Mathematico*
(německý text, str. 233 až 234)

3b. *Ex Ordinatione Reverendi Patris Provincialis*
(latinský výpis, str. 235 až 236)

3c. *Instructio Pro Studio Philosophico*
(latinský a německý text, str. 237 až 240, strana 240 je prázdná)

Je možné, že nové nařízení o výuce a novou učební osnovu Jandera porovnával s dřívějšími programy. Jako odchovanec jezuitského profesora Stanislava Vydry si byl dobře vědom výhod i nevýhod jezuitského výukového programu. Patrně se mu však příliš nelíbilo, že od školního roku 1824/1825 bylo povinné studium na filozofických fakultách zkráceno ze tří let na dva roky. Povinná výuka matematiky naštěstí zůstala v rozsahu sedmi hodin, což však Jandera nepovažoval za dostatečné, resp. se s tím obtížně vyrovnával, neboť ze vzpomínek jeho slabých žáků víme, že v zimním semestru přednášel velmi pomalu, každou drobnost pečlivě rozebíral či dokazoval. V letním semestru zrychlil a ke konci výuky byla prý rychlost již taková, že výklad stačili vnímat jen ti nejlepší. Možná však takovéto vzpomínky pocházejí od slabých studentů, pro které byla výuka v letním semestru (geometrie, základy matematické analýzy a algebry) náročná, neboť předpokládala dobré zvládnutí látky zimního semestru, jistou geometrickou představivost a nezbytnou zručnost a pečlivost při rýsování.

Je zajímavé sledovat, jak již v Janderově době narůstal rozsah instrukcí a pokynů k výuce, pro studium a zkoušení, jak se úřady snažily o dokonalé zvládnutí rozsáhlé administrativy, popsání a řešení všech i málo pravděpodobných situací.

10. Závěrečné zamyšlení

Na závěr kapitoly o Janderových katalozích a dalších materiálech souvisejících s jeho výukou na pražské univerzitě uveďme výstižná slova, která napsal Pavel Křivský:

Ladislav Jandera bývá líčen jako přísný profesor, postrach repetentů, jako Napoleon pražského vysokého učení. Jistě je něco pravdy na tradici, kterou je obestřena jeho postava. Byl to pravděpodobně onen typ profesora drobné postavy, ustálených a neměnných způsobů, profesora pedantsky přesného, vystupujícího v staromódním oblečení, v charakteristickém dlouhém šedém plášti, jaký nosívali strahovští premonstráti v době jeho mládí, jak jej líčí životopisci. Listujeme-li však v katalozích žáků a pročítáme-li podrobně jeho diáře, vidíme více: vidíme člověka úzkostlivě dbalého svých povinností, přísného, avšak společenského a družného, vřele sdílejícího radosti i strasti svých přátel. Vidíme v něm člověka, který byl duchovní i hmotnou oporou nejen svých příbuzných a přátel, ale také studentů a chudých prostých lidí. Objevujeme v něm profesora, který měl sice na své žáky značné požadavky, ale který dovedl přispěti všude tam, kde bylo třeba pomoci, jak to činíval jeho učitel Stanislav Vydra, v jehož díle pokračoval a jehož odkaz naplnil. ([Kř1], str. 24)